

Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

– tutkimus eri vuosina Suomeen
muuttaneiden työurista

HENNA BUSK
SIGNE JAUHAINEN
ANTTI KEKÄLÄINEN
SATU NIVALAINEN
TUULI TÄHTINEN

Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista

HENNA BUSK
SIGNE JAUHAINEN
ANTTI KEKÄLÄINEN
SATU NIVALAINEN
TUULI TÄHTINEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Telephone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Helsinki 2016

ISBN 978-951-691-249-6 (nid.)

ISBN 978-951-691-250-2 (PDF)

ISSN 1236-3049 (painettu)

ISSN 1798-7482 (verkkajulkaisu)

KIITOKSET

Maahanmuuttajien työurat ja eläketurva -tutkimushanke on toteutettu Pellervon taloustutkimuksen (PTT), Eläketurvakeskuksen (ETK) ja Kansaneläkelaitoksen (Kela) yhteistyönä. Tutkimushankkeessa mukana ja rahoittamassa ovat olleet lisäksi Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) ja Työeläkevakuuttajat TELA ry. Pellervon taloustutkimus kiittää lämpimästi kaikkia hankkeen rahoittajia.

Tutkimustyöstä ja sen raportoinnista ovat vastanneet PTT:n ekonomistit. ETK:sta tutkimuksessa mukana on ollut Satu Nivalainen.

Tutkimustyön etenemistä on seurannut tiiviisti hankkeessa mukana olevien tahojen muodostama ohjausryhmä. Ohjausryhmään ovat osallistuneet Susan Kuivalainen (ETK), Annika Forsander (TEM), Reijo Vanne (Tela), Karoliina Koskenvuo (Kela) ja Jussi Tervola (Kela). Lämpimät kiitokset ohjausryhmän jäsenillä asiantuntevista keskusteluista ja hyödyllisistä kommentteista, jotka ovat merkittävästi parantaneet tätä tutkimusta. Kiitokset kaikille tutkimusta eri seminaareissa kommentoineille henkilöille. Lisäksi kiitämme Suvi Pohjoisahoa raportin saattamisesta painokuntoon.

Helsingissä 12.8.2016

*Henna Busk, Signe Jauhiainen, Antti Kekäläinen, Satu Nivalainen
ja Tuuli Tähtinen*

TIIVISTELMÄ

Suomeen kohdistunut maahanmuutto on kasvanut 1990-luvulta lähtien. Vuonna 2015 Suomessa asui noin 230 000 ulkomaan kansalaista. Suurin osa maahanmuuttajista on työikäisiä. Silti Suomessa asuvien maahanmuuttajien työurista tiedetään verrattain vähän. Tässä tutkimuksessa tarjoamme uutta tietoa maahanmuuttajien työurista ja ansioista maassaoloaikana. Maahanmuuttajaväestön kasvaessa maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään sekä työuran ja ansioiden kehitys vaikuttavat yhä enemmän koko talouden tilaan.

Tutkimuksessa luodaan kokonaiskuva maahanmuuttajien työurista rekisteriaineiston ja tilastollisen analyysin avulla. Myös ansiotulojen kehitystä maassaoloaikana tarkastellaan. Tutkimusaineistona on Tilastokeskuksen kokonaisaineisto Suomeen vuosina 1995, 1996, 2000, 2001, 2005 ja 2006 muuttaneista ulkomaan kansalaisista. Tutkimusvuosina Suomeen muutti yhteensä lähes 58 000 henkilöä. Näitä henkilöitä ja heidän työurien kehittymistä seurataan aina vuoteen 2013 (tai poismuuttoon) saakka. Tarkastelut kohdistuvat pääosin 18–64-vuotiaana maahan muuttaneisiin henkilöihin.

Väestörekisteritietojen ja erilaisten hallinnollisten rekisterien tietojen lisäksi tutkimusaineistoon on yhdistetty lukuisia tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Kattavuutensa ja monipuolisuutensa vuoksi aineisto on Suomen oloissa ainutlaatuinen, koska eri tietolähteistä olevien työllistä aikaa kuvaavien muuttajien käyttäminen mahdollistaa aikaisempaa tarkemman kuvan maahanmuuttajien työllisyydestä.

Maahanmuuttajien työurissa suuria eroja sukupuolten, lähtömaiden ja eri vuosina maahan saapuneiden välillä

Maahanmuuttajaväestö on hyvin moninainen ryhmä. Tulosten mukaan maahanmuuttajien taustatekijöillä on merkittävä vaikutus työllistymiseen ja työurien kehitykseen. Aika maahanmuutosta ensimmäiseen työpäivään on suhteellisen lyhyt, mutta työurissa on suuria eroja muuttokohorttien, sukupuolten ja maaryhmien välillä. Maahanmuuttajien työskenteleminen on varsin polarisoitunutta: toisissa ollaan koko vuoden ajan tai ei lainkaan.

Virosta ja Länsi- ja Etelä-Euroopasta muuttaneet ovat työllistyneet parhaiten, työuraa on kertynyt hyvin ja veronalaiset ansiotulot ovat kasvaneet. Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneiden tilanne työmarkkinoilla on heikoin. Erojen taustal-

la ovat erilaiset muuttajien taustatekijät ja maahanmuuton syyt. Maahanmuuttajamiesten työllisyystilanne on selvästi parempi kuin maahanmuuttajanaisten. Heikon työllisyyden myötä naisten ansiot jäivät hyvin pieniksi.

Kuvailevassa analyysissä havaittiin, että myöhemmin maahan tulleiden henkilöiden työllinen aika on suhteellisesti pidempi ja ansiot ovat korkeammat kuin aiemmin muuttaneiden. Erot muuttokohorttien välillä työllisyydessä säilyivät myös regressioanalyysissä, kun henkilön taustatekijät ja talouden suhdannevaihtelu on otettu huomioon. Yhteiskunnan ja talouden tila maahanmuuttovuonna jättää pysyvän vaikutuksen tuleviin työvuosiin. Myös kotouttamistoimilla ja valtaväestön asenteilla on vaikutusta pääsyyn työmarkkinoille ja työuran muodostumiseen.

Perhetekijöiden vaikutukset vaihtelevat miesten ja naisten välillä

Regressioanalyysin perusteella maassaoloaika kasvattaa maahanmuuttajien työllistymismahdollisuutta ja eläkettä kartuttavaa työuraa sukupuolesta riippumatta. Maaryhmistä poikkeuksena ovat Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneet henkilöt, joiden työurat jäivät selvästi muita maaryhmiä lyhyemmiksi. Korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla on paremmat mahdollisuudet työllistyä ja kerryttää työuraa kuin alemmin koulutetuilla.

Useiden perhetekijöiden vaikutukset vaihtelevat maahanmuuttajamiesten ja -naisten välillä. Naimisissa oleville miehille työuraa kertyy enemmän kuin naimattomille. Naisilla sen sijaan naimattomuus ja alaikäisten lasten puuttuminen ovat tärkeitä työuran kertymistä edistäviä tekijöitä. Perheellisten maahanmuuttajanaisten tukeminen, esimerkiksi koulutuksen, kielitaidon ja työkokemuksen hankkimiseksi, olisikin erityisen tärkeää, jotta heidät saataisiin paremmin integroitumaan yhteiskuntaan ja työmarkkinoille.

Eläkeaikaiseen toimeentuloon kiinnitettävä huomiota – perusturvan varaan uhkaavat jäädä erityisesti maahanmuuttajanaiset

Tutkimuksessa havaittiin viitteitä maahanmuuttajien työskentelemisen polarisoituneisuudesta. Osaltaan havaintoa selittää työmarkkinoiden ja palkkojen joustamattomuus, mutta myös työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmällä on vaikutusta. Lyhytaikaisen työn vastaanottaminen etuuksien katkeamisen ja uudelleen hakemisen vuoksi ei ole aina välttämättä kannattavaa. Palkkojen parempi joustavuus yhdessä aktiivisten työmarkkinatoimien kanssa voisi helpottaa erityisesti matalammin koulutettujen maahanmuuttajien pääsyä työmarkkinoille.

Maahanmuuttajien työurat ja ansiot ovat valtaväestöä pienemmät, joten myös Suomessa karttunut työeläke jää tulevaisuudessa pienemmäksi. Muutto työiässä, hidas siirtyminen työmarkkinoille, viivästynyt työllistyminen ja heikompi työllisyys lyhentävät maahanmuuttajien työuria. Osa maahanmuuttajista pysyttelee pitkiäkin aikoja työmarkkinoiden ulkopuolella tai muuttaa Suomeen työiässä, jolloin myös potentiaalinen työura jää suhteellisen lyhyeksi. Tulevana eläkeaikana perusturvan varaan jäävät erityisesti maahanmuuttajanaiset, joiden työllinen aika on lyhyt ja ansiot pienet.

Muuttajien nuoren ikärakenteen vuoksi maahanmuuttajille maksetut eläkkeet ovat toistaiseksi olleet marginaalinen osa eläkemenoista. Tulevaisuudessa maahanmuuttajien eläkkeet ja niihin suoraan vaikuttavat työurat ovat talouden näkökulmasta yhä tärkeämpiä maahanmuuttajaväestön ikääntyessä ja määrän kasvaessa.

SUMMARY

Immigration to Finland has increased since the beginning of the 1990s. In 2015, about 230,000 foreign citizens lived in Finland. Although most of the immigrants are of working age, only little is known about their working lives. In this study, we provide new information on the employment and earnings of immigrants during their stay in the country. As the immigrant population grows, immigrant labour market integration and the development of immigrant employment and earnings will have a greater impact on the whole economy.

This study, based on register data and statistical analysis, gives a comprehensive view of immigrants' time spent in employment. In addition, we have studied the earnings development of immigrants during their time in Finland. The research data comprises Statistics Finland's total data of immigration of foreign nationals to Finland in 1995, 1996, 2000, 2001, 2005 and 2006. During the years under review, a total of nearly 58,000 people moved to Finland. We followed up these individuals and the duration of their working lives until 2013 (or until their emigration). Our study focuses on individuals who were aged between 18 and 64 years when immigrating to Finland.

In addition to civil registration data and various administrative registers, the research material used includes data from the registers of the Finnish Centre for Pensions. Due to its comprehensiveness and versatility, the data is unique in Finland. The use of different data sources gives a more accurate picture of immigrant employment.

Gender, country of origin and year of immigration cause major differences in immigrants' working lives

The immigrant population is a very diverse group. Our results show that several background factors play a significant role in immigrants' employment. The time between immigration and the first day at work is relatively short, but there are sizable differences in the years spent in employment between immigrant cohorts, genders and nationalities. Immigrants' attachment to the labour market and employment are highly polarised: either they work throughout the year or not at all.

During the review period, the immigrants from Estonia and Western and Southern Europe had the best employment situation. Moreover, their working lives lasted the longest and their earnings increased during their stay in the

country. Worst off in the labour market were the immigrants from the Middle East and Somalia. The differences are driven by various underlying factors and causes of migration. The employment situation of male immigrants was clearly better than that of female ones. In addition, due to low employment, women's earnings were very modest.

In our descriptive analysis we found that, the time spent in employment was longer and the earnings higher for the cohorts that had arrived later than for those who had arrived earlier. The differences in employment propensities between the cohorts remained in the regression analysis when individual background factors and business cycles were taken into account. We found that the social and economic conditions during the year when immigration takes place have a lasting impact on future working years. The integration measures and the attitudes of the native population also affect the entry to employment and the number of years spent in employment.

Family factors affect men and women differently

Based on the regression analysis, the time spent in Finland increased the probability of employment and the time for which pension accrues, regardless of gender. This is true for all groups of countries, except the Middle East and Somalia. People from these two groups spent considerably less time in employment than did individuals from any other groups. High-skilled migrants had better access to employment and accumulated more working years than did those with a lower educational level.

The effects of factors relating to different family situations vary between male and female immigrants. Married men accumulated more work days than did unmarried ones. In contrast, unmarried women who did not have underage children accumulated more working days than did married women with young children. Supporting female immigrants who have family responsibilities by, for example, helping them to acquire an education, language skills and work experience, would be particularly important in order to help them integrate more successfully into society and the labour market.

Attention must be paid to livelihood during retirement – female immigrants at risk

Our study revealed signs of polarisation in the working of immigrants. The observation can partly be explained by inflexible labour markets and wages, but also by the unemployment and social security system. Accepting short-time jobs may not always be worth it. It may result in cuts in benefits that have to be reapplied for after the employment ends. Greater flexibility in wages, combined with active labour market measures, could make it easier for immigrants with a lower-level education to access the labour market.

Our study showed that immigrants' working lives are shorter and their earnings are lower than those of the native population. Hence, they will accrue less in earnings-related pension in Finland than will the native population. Migration in working age, a slow transition to the labour market, as well as delayed and weaker employment opportunities shorten the length of immigrants' working lives. Some immigrants remain outside the labour market for long periods of time or move to Finland in working age. As a result, their potential time in employment will be relatively short. Particularly, female immigrants, who spend a short time in employment and have small earnings, are in danger of receiving only the minimum level of social security benefits when they retire.

Because of the age structure of the immigrant population, the pensions paid to immigrants have so far accounted for only a marginal part of Finnish pension expenditure. In the future, however, the pensions of immigrants and the time spent in pensionable employment are becoming increasingly important from an economic perspective as the immigrant population ages and the number of immigrants increases.

SISÄLTÖ

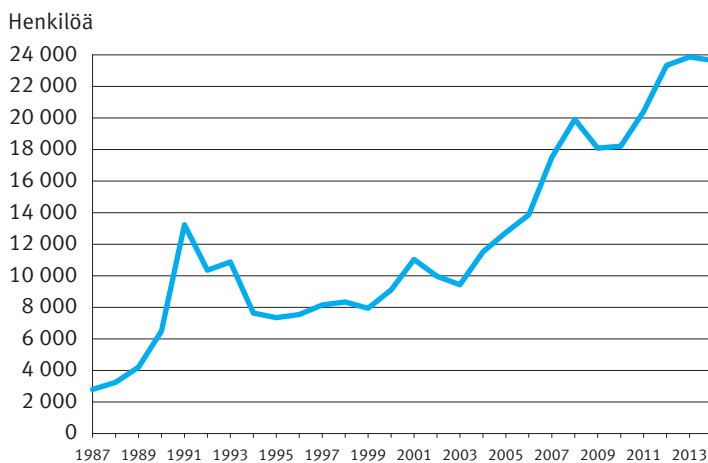
1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	13
2 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla	16
2.1 Työllisyys, työurat ja ansiot tutkimuskirjallisuudessa.....	16
2.2 Työvoimapolitiikka ja kotouttaminen.....	20
2.3 Maahanmuuttajat julkistalouden ja eläketurvan näkökulmasta.....	21
3 Tutkimusaineisto	27
4 Työurat rekisteriaineiston valossa	36
4.1 Maassaoloajan jakautuminen eri työmarkkinatiloihin	37
4.2 Työurat ja taustatekijät.....	46
4.3 Veronalaiset ansiotulot maassaoloaikana.....	53
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	58
Liitteet	63
Lähteet	71

1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Suomeen kohdistuneen maahanmuuton historia on varsin lyhyt. Ulkomaan kansalaisten muutto käynnistyi laajemmin 1990-luvun alussa ja kasvoi 2000-luvulla (Kuvio 1.1). Vuonna 2000 maahan muutti reilut 9 000 ulkomaan kansalaista, mutta vuonna 2014 vastaava määrä oli jo 24 000 henkilöä. Kasvun taustalla on työperusteisen maahanmuuton lisääntyminen sekä EU-maiden välisen liikkuvuuden yleistyminen. Vuonna 2015 Suomessa asui yhteensä noin 230 000 ulkomaan kansalaista.

Kuvio 1.1.

Suomeen muuttaneet ulkomaan kansalaiset vuosina 1987–2014.

Lähde: Tilastokeskus, muuttoliike.

Maahanmuuton kasvun myötä maahanmuuttajien työllisyys on noussut keskeiseksi kysymykseksi. Maahanmuuttajien työllisyys on tärkeää yksilöiden toimeentulon ja hyvinvoinnin sekä julkisen talouden tasapainon kannalta. Suurin osa Suomeen tulleista maahanmuuttajista on parhaassa työiässä, mutta heidän työuristaan tiedetään verrattain vähän. Tutkimuksen tavoitteena on tarjota uutta tietoa maahanmuuttajien työurista. Myös maahanmuuttajien ansioita tarkastellaan.

Työurien ja ansioiden tarkastelu on keskeistä julkisen talouden näkökulmasta. Esimerkiksi työikäisen väestön väheneminen ja eläkkeellä olevien määrän kasvu luo paineita eläkkeiden rahoitukselle, koska nykyiset eläkkeet rahoite-

taan suurimmaksi osaksi tällä hetkellä työssä olevien eläkemaksuilla. Toisaalta suuri osa maahanmuuttajista on varsin nuoria, millä on suotuista vaikutus väestön ikärakenteeseen ja työllistymisen kautta myös taloudelliseen huoltosuhteeseen. Maahanmuuton laajamittaiset yhteiskunnalliset vaikutukset on kuitenkin rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Vaikka maahanmuutto on Suomessa laajemmassa mittakaavassa kohtalaisen uusi ilmiö, on 1990-luvun alussa laajemmin käynnistynyttä maahanmuuttoa kuitenkin mahdollista tarkastella jo noin kahden vuosikymmenen ajalta. Tutkimuksessa keskitytään 18–64-vuotiaana maahan muuttaneiden henkilöiden maassaoloajan pitkittäistarkasteluun ja analysoidaan heidän työllisyyttään ja työuran muodostumista. Eläkekarttumasta ei tehdä erillistä laskelmaa, koska tarkastelujakso ei kata koko työuraa ja lisäksi kokonaiseläkkeen arvioimiseksi tarvittaisiin tieto ulkomailla ansaituista eläkkeistä. Tästä huolimatta voidaan sanoa, että maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla heijastuu aikanaan myös heidän eläkkeisiinsä ja toimeentuloon eläkeaikana.

Tutkimuksessa luodaan kokonaiskuva maahanmuuttajien työurista rekisteriaineiston ja tilastollisen analyysin avulla. Tutkimusaineistona on Tilastokeskuksen kokonaisaineisto Suomeen vuosina 1995, 1996, 2000, 2001, 2005 ja 2006 muuttaneista ulkomaan kansalaisista. Näitä henkilöitä ja heidän työurien kehittymistään seurataan muuttovuodesta aina vuoteen 2013 saakka, tai kunnes henkilö muuttaa pois Suomesta. Väestörekisteritietojen ja erilaisten hallinnollisten rekisterien tietojen lisäksi tutkimusaineistoon on yhdistetty lukuisia tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Kattavuutensa ja monipuolisuutensa vuoksi aineisto on Suomen oloissa ainutlaatuinen.

Tutkimuksen analyyseissä on käytetty pääasiassa kahta eri työllistä aikaa kuvaavaa muuttujaa: i) henkilön pääasiallinen toiminta vuoden lopussa (Tilastokeskus) ja ii) henkilön eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävaikutettu aika vuodessa (Eläketurvakeskus). Kahden eri lähteestä olevan muuttujan käyttäminen mahdollistaa aikaisempaa tarkemman kuvan saamisen maahanmuuttajien työllisyydestä.

Maahanmuuttajaksi voidaan määritellä kielen, kansalaisuuden tai lähtömaan perusteella. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajia ovat Suomeen muuttaneet henkilöt, jotka ovat muuttohetkellä ulkomaan kansalaisia. Tilastokeskuksen Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014 -tutkimuksen mukaan yli puolet ulkomaalaistaustaisista on muuttanut maahan perhesyistä, joka viidennes työn vuoksi ja noin joka kymmenes pakolaisuuden tai opintojen takia (Sutela & Larja 2015).

Suomeen muuttaneista noin 70 prosenttia on alle 35-vuotiaita, joten edellytykset työllistyä ovat hyvät (Tilastokeskus 2016). Maahanmuuttajaväestö ei ole kuitenkaan homogeenistä, ja muuttajien taustatekijöillä on vaikutusta työllistymiseen ja työuriin. Erot työllisyydessä maahanmuuttajaryhmien välillä ovat aiemman tutkimuksen mukaan suuria (Eronen ym. 2014). Muuttajien taustatekijöiden lisäksi myös politiikkatoimet, esimerkiksi kotouttamistoimet, vaikuttavat maahanmuuttajien työllistymiseen ja työuriin sekä ansioihin (mm. Edin ym. 2004; Sarvimäki & Hämäläinen 2016).

Tutkimus etenee seuraavasti. Luvussa 2 luodaan katsaus aikaisempaan empiiriseen tutkimuskirjallisuuteen. Kolmannessa luvussa esitellään tutkimusaineisto ja kuvaillaan maahanmuuttajia. Luvussa 4 tarkastellaan maassaoloajan jakautumista eri työmarkkinatiloihin sekä tutkitaan maahanmuuttajien työuria ja niihin liittyviä taustatekijöitä tilastollisen analyysin avulla. Samassa luvussa kuvaillaan myös maahanmuuttajien veronalaisten ansiotulojen kehitystä maassaoloaikana. Viimeisessä eli viidennessä luvussa tiivistetään tutkimuksen tulokset ja esitetään johtopäätökset.

2 Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

2.1 Työllisyys, työurat ja ansiot tutkimuskirjallisuudessa

Maahanmuuttajia työmarkkinoilla voi lähestyä useasta näkökulmasta, ja esimerkiksi maahanmuuttopäätökseen liittyvien tekijöiden tarkastelu voi tarjota lisätietoa muuttajien tulevasta asemasta työmarkkinoilla. Maahanmuuttopäätökseen voivat olla yhteydessä muuttajien henkilökohtaiset taustatekijät tai heidän kotimaassaan vallitsevat taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet. Perinteisesti kirjallisuudessa maahanmuuttopäätöksen taustalla on yksilötasolla se, että muuton tuoma lisähyöty ylittää muutosta aiheutuvat kustannukset (esim. Borjas 1987; 1989; 1994). Tämä selitys pohjautuu käsitykseen muutosta sijoituksena inhimilliseen pääomaan – muutto tapahtuu, jos siitä muuttajalle aiheutuva pitkän aikavälin nettohyöty on positiivinen (Sjaastad 1962). Muuton tuoma lisähyöty liittyy läheisesti myös muihin inhimillistä pääomaa kartuttaviin investointeihin, jotka yhdessä muuton kanssa määrittävät nettohyötyä muuttajalle (Sjaastad 1962). Toisaalta muuttoa voi lähestyä myös muista näkökulmista. Maahanmuuttajat saattavat muuttaa joko vapaaehtoisesti tai pakosta sellaisten töiden perässä, joihin kohdemaasta ei löydy työvoimaa omasta takaa (Piore 1979). Lisäksi aivovuotoa informaation epäsymmetrisyyden vuoksi voi tapahtua lähtömaasta kohdemaahan siksi, että kohdemaassa on enemmän tietoa muuttajan todellisista kyvyistä (Kwok & Leland 1982).

Monilla eri taustatekijöillä, jotka voivat olla yhteydessä myös muuttopäätökseen, on empiirisisissä tutkimuksissa havaittu yhteys maahanmuuttajien työmarkkina-asemaan. Näitä ovat muun muassa ikä maahan saapuessa, äidinkieli, koulutustaso, työmarkkinoiden yleinen rakenne, maassa vietetty aika ja talouden suhdanteet (ks. esim. Chiswick & Miller 2002; Dustmann ym. 2010; Sarvimäki 2011). Useilla muillakin tekijöillä voi olla yhteys muuttajien työllistymiseen ja työuriin joko heti maahan saapuessa tai ajan kuluessa. Ansiotasoon ja sen kehitykseen maassaoloaikana voivat vaikuttaa työsuhteiden tyypit ja kestot sekä työurien rikkonaisuus, ja ansiotason kehitystä voi tapahtua sekä työllisyyden paranemisen että palkkojen nousun kautta. Lisäksi työvoimapolitiikka ja kotouttaminen voivat toimia työllisyyttä edistävinä tekijöinä. Kirjallisuuskatsauksessa on tarkasteltu maahanmuuttajia sekä pohjoismaisilla, eurooppalaisilla että yhdysvaltalaisilla työmarkkinoilla, joiden rakenteet poikkeavat monin tavoin toisistaan. Näin ollen läpikäytyjen tutkimusten tulokset eivät välttämät-

tä ole täysin vertailukelpoisia tai sovellettavissa Suomen oloihin työmarkkinoiden tai julkistalouden osalta.

Britannian ja Saksan aineistoilla tehdyssä tarkastelussa on havaittu, että alemman koulutustason työntekijöillä ja maahanmuuttajilla työttömyys on riippuvaisempaa suhdanteista kuin valtaväestöllä tai korkeasti koulutetuilla. Lisäksi sekä alemman että korkeamman koulutusasteen ryhmissä maahanmuuttajien työttömyys on suhdanneriippuvaisempaa kuin valtaväestöllä. (Dustmann ym. 2010.) Näitä eroja voidaan selittää muun muassa sillä, että maahanmuuttajat työskentelevät usein tehtävissä, joissa työpaikan menettämisen tai jättämisen todennäköisyys (ulosvirtausaste; separation rate) on heikossa taloustilanteessa korkeampi esimerkiksi maasta poismuuton vuoksi.¹ Maahanmuuttajien paluumuutolle on havaittu matala kynnys esimerkiksi Britanniassa (Dustmann & Weiss 2007). Suhdanneriippuvaista työttömyyttä voi selittää myös se, että maahanmuuttajat työskentelevät valtaväestöä useammin esimerkiksi puutteellisen kielitaidon vuoksi rutiininomaisissa töissä, joissa pääomalla voi korvata työvoimaa.² Kolmas selitysvaihtoehto liittyy kahtiajakautuneisiin työmarkkinoihin, joilla maahanmuuttajat tyypillisesti työskentelevät toissijaisen sektorin työpaikoissa. Sopeutumistilanteessa toissijaisen sektorin työpaikoissa olevat irtisanotaan ensin, koska irtisanomiskustannukset ovat pienemmät.³

Ruotsissa tehdyssä pitkittäistarkastelussa on lisäksi havaittu, että suhdanteilla on vaikutusta pakolaisina tulleiden maahanmuuttajien ansiokehitykseen. Korkeasuhdanteen aikaan saapuneilla pakolaisilla tulot kasvavat nopeasti ensimmäisten maassaolovuosien aikana, ja ansiot säilyvät pitkään suurempina verrattuna matalasuhdanteen aikaan saapuneiden ansioihin (Åslund & Rooth 2007). Toisaalta Chiswick ym. (1997) toteavat, että esimerkiksi Yhdysvalloissa lasku-

1 Etsintäteoreettisen tasapainomallin mukaan työpaikoissa, joissa työntekijöiden ulosvirtausaste on pienempi, työntekijän keskimääräisellä tuottavuudella on suurempi vaikutus yrityksen ja työntekijän välisen kohtaannon arvoon pitkällä aikavälillä. Teoriassa voidaan olettaa, että maahanmuuttajat työskentelevät useammin työpaikoissa, joista ulosvirtaus on suuri. Voidaan olettaa myös, että he lähtevät herkemmin pois näistä työpaikoista matalasuhdanteessa, esim. poismuuton seurauksena tai vaikkapa määräaikaisen sopimuksen päättyessä. Näitä työpaikkoja ei enää täytetä, koska kohtaannon arvo yritykselle on matalasuhdanteessa pieni. Yritysten ja maassa olevien sekä sinne saapuvien maahanmuuttajien välinen kohtaanto heikkenee, mikä lisää työttömyyttä maahanmuuttajien joukossa. (Dustmann ym. 2010, 11–12.)

2 Maahanmuuttajat eivät välttämättä ole komplementaarisia yrityksen pääomalle eli täydennä yrityksen pääomaa. Jos oletetaan, että matalasuhdanteessa pääomaa ei voi vähentää, lähintä substituuttia eli maahanmuuttaja- ja vähemmän koulutettua työvoimaa vähennetään palkkajousten puuttuessa. Korkeampi työttömyys seuraa tästä. (Dustmann ym. 2010, 13.)

3 Kahtiajakautuneiden työmarkkinoiden mallissa kaikki työntekijät ovat vaihtuvuutta lukuun ottamatta samanlaisia. Työpaikkoja on kahdella eri sektorilla, ensisijaisella ja toissijaisella. Ensimmäisen sektorin työpaikoissa työntekijöiden valvontakustannukset ovat korkeammat kuin toisen, joten tuottavuuden turvaamiseksi heille täytyy maksaa suurempaa palkkaa ja samalla irtisanomiskustannukset ovat korkeammat. (Dustmann ym. 2010, 13.)

suhdanteella ei ole pitkän aikavälin vaikutusta maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksiin tai työttömyyteen.

Suhdanteiden lisäksi muuttoian on havaittu vaikuttavan maahanmuuttajien ansiokehitykseen. Schaafsma ja Sweetman (2001) toteavat tutkimuksessaan kanadalaisen aineiston perusteella, että vanhempana saapuneiden maahanmuuttajamiesten työkokemuksen ja koulutuksen tuotot ovat matalat. Iän merkitystä selitetään esimerkiksi nuorempien sujuvammalla sopeutumisella kulttuuriin. Ansioiden kasvuvauhtiin iällä voi sen sijaan olla suotuisa vaikutus (Borjas 1987). Tätä voi selittää se, että vanhemmalla iällä tulojen kasvuvauhdin on oltava nopeampaa, että muuttajat saavuttavat valtaväestön ansioita (ibid.). Nuorena saapuneilla ansiotaso sen sijaan kehittyy enemmän valtaväestön tavoin, ja ansiotaso muuttaessa on jo lähempänä valtaväestön saman ikäisen väestön ansioiden tasoa.

Akkulturaation, eli kulttuuriin sopeutumisen, merkitystä nostavat esille myös muuttajien kielitaidon tuotot – vanhemmille muuttajille englanti äidinkielenä nopeuttaa taloudellista integroitumista yhteiskuntaan (Schaafsma & Sweetman 2001). Kielitaidolla on ansioiden kasvuvauhtiin suotuisa vaikutus, ja kielitaidon avulla maahanmuuttajat pystyvät nopeammin integroitumaan työmarkkinoille ja yhteiskuntaan (Borjas 1987). Myös englanninkielisten maiden ulkopuolelta Yhdysvaltoihin muuttaneiden joukossa englannin kielen sujuva osaaminen nostaa ansioita merkittävästi verrattuna muuttajiin, jotka eivät osaa kieltä sujuvasti (Chiswick & Miller 2002). Lisäksi muun inhimillisen pääoman, kuten koulutuksen, tuotto on korkeampi niille, jotka osaavat englantia sujuvasti (ibid.). Kielitaitoisten, nuorten ja koulutettujen maahanmuuttajien sopeutuminen kohtaan työmarkkinoille on sujuvampaa kuin muiden maahanmuuttajaryhmien.

Inhimillinen pääoma ei kuitenkaan aina välity työmarkkinoille toivotulla tavalla. Maahanmuuttajan lähtömaassa hankkima korkeakoulutus ei välttämättä muutu tuottavaksi pääomaksi kohdemaassa (Linnanmäki-Koskela 2010; Chiswick 1978). Suomessa esimerkiksi moni koulutettu maahanmuuttaja työskentelee koulutustaastaansa vastaamattomassa työssä, noin joka viides ulkomaalaistaustainen korkeakoulutettu on työntekijäammattissa ja lisäksi ulkomaalaistaustaisten korkeakoulutettujen joukossa on alityöllisyyttä (Larja & Sutela 2015a). Nämä tekijät vähentävät koko kansantalouden tuotantopotentiaalia ja maahanmuuttajien maksamien verojen määrää.

Iän, koulutuksen ja kielitaidon lisäksi sosiaalisilla verkostoilla voi olla yhteys maahanmuuttajien työllistymiseen ja asemaan työmarkkinoilla. Maahanmuuttajamiesten työllistymisen todennäköisyys kasvaa, kun puoliso on muuttajan kohdemaasta kotoisin. Sosiaalisten verkostojen rooli työllisyyttä edistävänä tekijä-

nä tulee esille myös siinä, että alueilla, joilla ulkomaalaissyntyisten työllisyys on heikompaa, valtaväestöön kuuluvan henkilön kanssa naimisissa olevat maahanmuuttajat työllistyvät suuremmalla todennäköisyydellä. (Furtado & Theodoropoulos 2010.) Maahanmuuttajat voivat siis hyötyä työmarkkinoilla valtaväestön kanssa luoduista verkostoista.

Sarvimäki (2011) havainnoi yli ajan tapahtuvaa kehitystä muuttajien ansi-oissa ja työllisyydessä Suomessa. Maahanmuuttajien työllisyys paranee uudessa kotimaassa vietetyn ajan pidentyessä. Myös maahanmuuttajien tulot kasvavat nopeasti ensimmäisten maassa vietettyjen vuosien aikana, vaikka ansiot eivät keskimäärin saavuta valtaväestön ansiotasoa (Sarvimäki 2011). Integraatio erityisesti työllisyyden kautta maassaoloajan pidentyessä voi välillisesti nostaa myös maahanmuuttajien työeläkekertymää tulevaisuudessa.

Samalla tavalla Yhdysvalloissa maahanmuuttajamiesten työllisyyden on havaittu paranevan maassaoloajan myötä – kymmenessä vuodessa työllisyysasteen erot maahanmuuttajamiesten ja vertailuryhmän (valtaväestön valkoihoiset miehet) välillä katoavat (Chiswick ym. 1997). Työttömyys sen sijaan laskee jo kolmessa vuodessa valtaväestön vastaaviin lukemiin (ibid.). Erot työllisyys- ja työttömyysasteiden vasteissa ajan yli selittyvät koulutukseen osallistumisella ja muuttajaryhmien välisillä eroilla (ibid.). Vuosiansioiden kehitys on joka tapauksessa nopeaa ensimmäisten kymmenen vuoden aikana työllisyyden paranemisen ansiosta.

Tanskalaisten pakolais- ja ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajamiesten palkka- ja työllisyyskehityksen tarkastelussa selviää, että työllisyyden todennäköisyys kasvaa maassaoloajan myötä kaikissa muuttajaryhmissä. Pakolaistaisilla muuttajilla todennäköisyys kasvaa nopeammin johtuen suurelta osin siitä, että työllistymisen todennäköisyys maahan saapuessa on huomattavasti pienempi. Eri maaryhmistä tulleiden välillä on yleisesti suuria eroja työllistymisen todennäköisyydessä maahan tullessa esimerkiksi eritasoisten kielitaitojen ja koulutustaustojen takia. (Husted ym. 2000.) Poliittikkatoimia pohdittaessa erilaiset taustaryhmät olisikin syytä ottaa huomioon onnistuneen työmarkkinaintegraation takaamiseksi.

Palkkakehityksen tarkastelu tarjoaa lisätietoa siitä, miten kokonaisansioiden kehitys voidaan jakaa työllisyyden ja palkkojen kehitykseen. Maahanmuuttajan työmarkkinatilalla on suuri merkitys kokonaisansioiden kehitykseen, mutta pakolaistaisilla työmarkkinoille kiinnittymisen vaikutus ansiotason kehitykseen on suurempi kuin muilla ryhmillä (Husted ym. 2000). Pakolaistaustaisten työllisten ansiot kasvavat nopeammin kuin ei-pakolaistaustaisten ja tanskalaisten

työllisten tuntiansiot (ibid.). Lisäksi kaikille maahanmuuttajaryhmille inhimillisen pääoman tuotot ovat heikommat kuin muulle väestölle (Husted ym. 2000). Maahanmuuttajat integroituvat yhteiskuntaan työmarkkinoiden kautta, mutta eivät hyödy samalla tavalla koulutuksestaan kuin muu väestö.

Myös yksilötason ulkopuoliset tekijät voivat vaikuttaa ansioihin ja työllisyyteen. Yhdysvaltalaisessa pitkittäisaineistossa lähtömaiden poliittistaloudelliset olot selittävät suurta osaa ansioeroista eri maahanmuuttajaryhmien välillä (Borjas 1987). Suhdanteiden vaikutuksen lisäksi Ruotsissa on tutkittu alueellisen työttömyyden yhteyttä maahanmuuttajien työllistymiseen ja ansioihin. Alueelliset työttömyyserot, joita tutkittaessa hallituksen maahanmuuttajien sijoittamispolitiikkaa käytettiin instrumenttina, vaikuttavat ansioihin ja työllisyyteen pitkään (Åslund & Rooth 2007).

Pitkittäistarkastelun etuna maahanmuuttoa tutkittaessa on, että sillä voidaan vertailla eri muuttajaryhmien ominaisuuksien (esim. koulutustason) vaikutusta tuloihin ja erityisesti samojen ryhmien kehitystä yli ajan. Pelkän poikkileikkausaineiston havainto maassaoloajan myötä kasvaneista tuloista vertailemalla maahanmuuttajaryhmiä eri vuosina keskenään voi kertoa ikääntymisefektistä (eli taloudellisesta assimilaatiosta) mutta myös muuttajaryhmien välisistä eroista (Borjas 1987). Poikkileikkausaineistolla ei voi erottaa ikääntymis- ja ryhmävaikutuksia. Poikkileikkausaineisto voi antaa hyvinkin synkän kuvan maahanmuuttajien tilanteesta, jos maassaoloaikaa ja muita taustatekijöitä ei huomioida (Dustmann & Frattini 2014). Pitkittäistarkastelussa maahanmuuttajaryhmien ansioiden kehitystä voidaan verrata esimerkiksi muun väestön ansioiden kehitykseen, minkä perusteella voidaan erottaa yleisestä ansiokehityksestä maassaoloajan vaikutus muuttajien ansioihin. Siksi tässä tutkimuksessa keskitytäänkin maahanmuuttajien työurien pitkittäistarkasteluun.

2.2 Työvoimapolitiikka ja kotouttaminen

Aktiivisen työvoimapolitiikan vaikutuksia maahanmuuttajien työllistymiseen on tutkittu melko laajalti (ks. esim. Heinesen ym. 2013; Butschek & Walter 2014; Sarvimäki & Hämäläinen 2016). Aktiivisella työvoimapolitiikalla on positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajien työllistymiseen (Heinesen ym. 2013). Erityisesti maahanmuuttajille räätälöidyillä työvoimapolitiittisilla toimilla on saatu positiivisia lopputuloksia (Sarvimäki & Hämäläinen 2016). Varsinkin palkkatukiohjelma edistää maahanmuuttajien työllistymistä, mutta myös työllistämisohjelmalla, työvoimakokeilulla ja muilla työllistämis- ja koulutustoimenpiteillä on

havaittu suotuisa vaikutus työllistymisen todennäköisyyteen ja yhteys lyhentyneeseen sosiaalietuuksien käyttöaikaan (Heinesen ym. 2013).

Pohjoismaissa palkkojen nykyistä parempi joustavuus yhdessä aktiivisten työmarkkinatoimien kanssa voisi mahdollistaa alhaisemman koulutustason maahanmuuttajien pääsyn työmarkkinoille (Ho & Shirono 2015). Työvoimapolitiittien toimenpiteiden merkitys korostuu, kun maahanmuuttajia halutaan kotouttaa ja työllistää mahdollisimman nopeasti. Yleisesti ottaen työllisyys on korkeinta sellaisten toimenpiteiden jälkeen, jotka vahvistavat suoraan työelämässä hyödynnettävissä olevia taitoja (Eronen ym. 2014). Tällaisia toimenpiteitä voisivat olla esimerkiksi kielitaitoa parantavat palvelut osana TE-toimistojen palveluja (ibid.). Kielikoulutuksen yhdistämistä kattavasti työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin tukee laajemmalti myös tutkimuksissa havaittu kielitaidon suotuisa vaikutus työllisyyteen ja ansioihin (ks. esim. Borjas 1987; Schaafsma & Sweetman 2001).

Onnistuneen kotouttamisen yksi tärkeä osatekijä on myös työmarkkinoille pääsyn mahdollistaminen. Esimerkiksi Ruotsissa työmarkkinoille integroivia kotouttamistoimia korvattiin ensisijaisesti toimeentulotuella uuden kuntiin sijoittamisen politiikan myötä 1980- ja 90-lukujen vaihteessa. Tämä johti pitkällä aikavälillä negatiivisiin tulovaikutuksiin ja kasvaneeseen sosiaaliturvan käyttöön sekä toimeentulomäärän maahanmuuttajien ryhmässä (Edin ym. 2004). Lisäksi Ruotsissa havaittiin, että maahanmuuttajien hajasijoittaminen, eli asuttaminen alueille, joilla ei ole paljon maahanmuuttajia, heikensi työllisyyskehitystä (ibid.). Epäonnistuneiden politiikkatoimenpiteiden vaikutukset voivat näin ollen olla haitallisia ja pitkäkestoisia.

2.3 Maahanmuuttajat julkistalouden ja eläketurvan näkökulmasta

Maahanmuuttajien työurien ja ansioiden empiirisen tarkastelun lisäksi voidaan mitata ja arvioida maahanmuuton julkistaloudellisia vaikutuksia. Talousteoriassa fiskaalisen vaikutuksen määrittäminen lähtee liikkeelle yksinkertaisesti muuttajien maksamien verojen ja saamien tulonsiirtojen erotuksen pitkittäis- tai poikkileikkaustarkastelusta, mistä nähdään julkiselle taloudelle aiheutuva fiskaalinen yli- tai alijäämä (Preston 2014). Eri tutkimuksissa maahanmuuton fiskaalisen kokonaisvaikutuksen julkistaloudelle on havaittu olevan pieni (Rowthorn 2008).

Yksi tärkeimmistä kysymyksistä maahanmuuton ja julkisen talouden rahoituksen välillä on se, miten verotuksen taso määrittää valtion budjettirajoitteen. Maahanmuuttajien aiheuttama verotulojen lisäys ja etuuksien käyttö riippuvat maahanmuuttajien tuloista, taustatekijöistä, kuten iästä, sekä muuttajille tarjo-

tuista etuuksista (Preston 2014). Jotta valtion talous olisi tasapainossa, valtion verotulojen ja julkisesti tarjottujen hyödykkeiden kustannusten on oltava yhtä suuret. Yhtäältä fiskaaliset vaikutukset riippuvat muuttajien tyypistä ja sijoittumisesta työmarkkinoille. Toisaalta hyvinvointivaltion rakenne ja erilaiset etuuk- sia ja palvelujen käyttöä ohjaavat säännöt vaikuttavat valtion menoihin ja siihen, millainen vaikutus maahanmuutolla on julkiseen talouteen.

Maahanmuuton julkiselle taloudelle aiheutuvia vaikutuksia voidaan arvioi- da ainakin kolmesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan tarkastella, miten eri- tyyppisten julkisesti tarjottujen hyödykkeiden⁴ suhteelliset osuudet kokonaistar- jonnasta vaikuttavat julkiseen talouteen väestömäärän kasvaessa. Julkiselle ta- loudelle aiheutuvat vaikutukset riippuvat toiseksi siitä, miten muuttuva väestö- rakenne heijastuu palvelujen hintoihin, ja kolmanneksi, miten maahanmuutta- jaryhmän ja muun väestön maksamat verot ja palvelukäyttö eroavat toisistaan. (Preston 2014, 571.) Näistä erityisesti viimeinen kysymys on mielenkiintoinen eläketurvan kannalta, sillä muun muassa työurien erilaisuus voi vaikuttaa sii- hen, että maksetut verot ja eläkemaksut sekä eläkkeiden taso ja etuuksien käyttö saattavat vaihdella paljonkin eri väestöryhmien välillä. Verojen maksu ja etuuk- sien käyttö riippuvat usein demografisista ja sosioekonomisista ominaisuuksis- ta, kuten asemasta työmarkkinoilla ja koulutuksesta. Muuttajien taustatekijöi- den perusteella voidaan kuitenkin tehdä vain karkeita johtopäätöksiä maahan- muuton vaikutuksista julkistaloudelle.

Maahanmuuton fiskaalisia vaikutuksia, joihin eläketurvakin olennaisesti liittyy, kannattaa arvioida vain hyvin pitkällä aikavälillä. Vaikutusten tarkaste- lu vaatii maahanmuuttajan koko maassaoloajan aikaisten kustannusten ja hyö- tyjen laskemista ottaen huomioon mahdollisuuksien mukaan eri aikana saapu- neiden muuttajaryhmien demografiset erityispiirteet (Lee & Miller 2000). Lyhyel- lä aikavälillä laskelmissa saattavat korostua yhteiskunnalle tulevat alkuvaiheen kustannukset kokonaisvaikutusten sijaan. Joka tapauksessa, nuorten ja koulu- tettujen muuttajien suosiminen maahanmuuttopolitiikassa on osoittautunut jul- kistalouden kannalta edulliseksi Leen ja Millerin (2000) projektiolaskelmien mu- kaan. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa laskelmissa, joissa muut- tajista aiheutuvia julkistaloudellisia vaikutuksia on arvioitu (Storesletten 2000). Työperusteiseen muuttoon nojaavien tavoitteiden asettaminen voi kuitenkin ol-

4 Kaikki julkisesti tarjotut hyödykkeet eivät ole puhtaita julkishyödykkeitä (esim. maanpuolustus). (Epäpuh- das julkishyödyke on esimerkiksi tieverkosto, jota voi samanaikaisesti käyttää useampi henkilö, mutta jon- ka käyttöä voidaan tarvittaessa rajoittaa esimerkiksi tienkäyttö- tai ruuhkamaksujen avulla.) Väestömäärän kasvun aiheuttama suotuisa tai epäsuotuisa vaikutus julkiselle taloudelle syntyy ainoastaan epäpuhtaiden julkishyödykkeiden kautta (Preston 2014, 571).

la ristiriidassa muiden maahanmuuttopolitiittisten linjojen kanssa, mitä tulee esimerkiksi pakolaisten vastaanottamiseen tai muuttoon opiskelun perusteella.

Maahanmuuton fiskaalinen nettovaikutus empiirisissä tutkimuksissa vaihtelee: kokonaisvaikutus on yleensä joko lievästi positiivinen tai negatiivinen (Vargas-Silva 2015). Positiivinen kokonaisvaikutus voi syntyä esimerkiksi koulutukseen liittyvien merkittävien säästöjen kautta (Dustmann & Frattini 2014). Sen sijaan muun väestön työmarkkinoilta syrjäytymisvaikutuksen (worker displacement) ottaminen huomioon voi aiheuttaa sen, että positiivinen vaikutus julkistalouteen jää vähäiseksi (Rowthorn 2015).

Britannian tapauksessa Dustmann ja Frattini (2014) toteavat maahanmuuton hyödyttävän julkistaloutta. He nostavat esille myös maahanmuuton epäsuorat vaikutukset kustannuksiin eli sen, miten muun muassa muuttajien lähtömaassa hankkima koulutus voi tuoda suuria kustannussäästöjä vastaanottajamaassa. Euroopan ulkopuolelta tulleiden lähtömaassa hankittu koulutus arvioidaan noin 35 miljardin punnan suuruiseksi säästökseksi Britannian koulutusmenoissa (Dustmann & Frattini 2014). Kuten edellä kuvaillaan, maahanmuuton julkistaloudellisia kokonaisvaikutuksia tarkasteltaessa olisi otettava huomioon myös muut edut kuin suorat rahalliset siirrot muuttajille. Lisäksi esimerkiksi sosiaalietuuksien käyttöön liittyviin kustannuksiin voi vaikuttaa se, kuinka pitkä on aikaväli maahanmuuton ja sosiaalietuuden saamismahdollisuuden välillä ja mitkä ovat etuuden saamisen ehdot. Etuuksien universaalius tai ”ansaintaperusteisuus” ovat sääntöjä, jotka vaikuttavat siihen, miten etuuksia pystytään käyttämään.

Britannian budjetin valmistelua seuraavan instituution (OBR) simulaation mukaan maahanmuutto vähentää velkaantumispaineita (OBR 2013). Maahanmuuton vaikutukset kuitenkin vaihtelevat muuttajien lähtömaan ja ominaisuuksien mukaan. Tanskan taloutta koskevat simulaatiot osoittavat, että rikkaista maista tulevien maahanmuuttajien fiskaaliset vaikutukset ovat positiiviset, mutta köyhemmistä maista tulevien negatiiviset (Hansen ym. 2015). Suomea koskevassa laskelmassa todetaan, että maahanmuuton nettovaikutus julkiseen talouteen riippuu maahantuloiästä. Esimerkiksi yli 30-vuotiaana Suomeen muuttaneiden nettovaikutus on selvästi negatiivisempi kuin alle 30-vuotiaana muuttaneiden, kun oletetaan maahanmuuttajien pärjäävän kuten aiemmin saapuneet muuttajat keskimäärin ovat pärjänneet (VATT 2014). Maahanmuuton vaikutukset vaihtelevat muuttajien lähtömaan ja ominaisuuksien mukaan.

Kokonaisvaltaisempia tuloksia maahanmuuton vaikutuksista julkistaloudelle tarkasteltaessa olisi huomioitava myös esimerkiksi ikääntymisen, kielitaidon ja muiden taitojen kehitys maahanmuuttajien maassaolon aikana. Yhtenä vaih-

toehtona tällaisen kehityksen tutkimiselle on kolmen periodin malli, jossa nuoruus, työikä ja eläkeikä ovat kaikki julkistalouden kulujen ja tulojen kannalta erilaisia, ja maahanmuuton ajankohta määrittää fiskaalista kokonaisvaikutusta (Preston 2014). Kokonaisvaikutuksen määrittäminen erityisesti tulevaisuuteen on kuitenkin vaikeaa, sillä maahanmuuttajaryhmät ovat erilaisia eri ajankohtina.

Maahanmuuttopäätöksen taustatekijöillä voi olla merkitystä niin julkistaloudelle kuin työmarkkinoillekin. Muun muassa heikommin koulutetun työvoiman maahantulon ja sosiaalietuuksien anteliaisuuden välillä on havaittu ajoittain yhteys (De Giorgi & Pellizzari 2009). Ratkaisevaa todistusaineistoa ei kuitenkaan löydy siitä, että sosiaaliturvan anteliaisuudella ja kouluttamattoman väestön maahanmuutolla olisi suora yhteys. Muutoinkin maahanmuuton ja sosiaaliturvan keskinäinen riippuvuus on epäselvä. Työttömyyden ja palkkatason merkitys muuttopäätöksiin on suurempi kuin sosiaalietuuksien (De Giorgi & Pellizzari 2009, 361). Simulaatiot kuitenkin osoittavat, että eri maissa tehdyt muutokset sosiaalietuuksien tasossa voivat vaikuttaa työvoiman liikkuvuuteen maasta toiseen ja sitä kautta vähentää työvoiman uudelleenallokoinnista saatavia hyötyjä (ibid.). Kaiken kaikkiaan, maahanmuuton julkistaloudellista kokonaisvaikutusta tarkasteltaessa myös muuton taustalla olevat tekijät olisi syytä huomioida.

Suomessa on tarkasteltu maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttöä ja todettu aikaisemman kirjallisuuden perusteella, että erityisesti toimeentulotuen ja työttömyysturvan käyttöä voidaan pitää keskeisinä mittareina sille, miten muuttajat ovat integroituneet yhteiskuntaan (Tervola & Verho 2014). Eläketurva taas liittyy ennen kaikkea työuraan ja työllisyyteen sekä toisaalta maassaoloaikaan. Kokonaiskuvaa tarkasteltaessa maahanmuuttajille maksettu eläkkeiden määrä selittyy osin heikommalla työllisyydellä, mutta erityisesti pienemmällä eläkeläisten osuudella. Julkistalouden kannalta maahanmuuttajien heikko työllisyys on epäsuotuisaa, mutta pieni eläkeläisten osuus ei merkittävästi lisää eläkkeistä aiheutuvia kustannuksia.

Suomessa on tehty eläketurvan kestävyyttä yleisesti parantavia toimia, vaikakaan eläkeikä ei ole noussut samaa tahtia kuin rakenteet sitä vaativat – kehityssuunta on ollut sama lähes koko Euroopassa. Työeläkejärjestelmään tehtyjen muutosten tarkastelun perusteella järjestelmä kuitenkin näyttää olevan tasapainossa kestävyuden kannalta (Kotamäki ym. 2016). Rakenteellisista muutoksista seuraava työllisyyden kasvu voi vahvistaa eläkejärjestelmän rahoitustasapainoa (Reipas & Sankala 2015). Työllisyyden kasvua voi syntyä myös maahanmuuton myötä. Se, missä määrin työeläkejärjestelmän rahoituksen riskit mahdollisesti pienenevät, riippuu muuttajien demografisista ominaisuuksista. Ha-

nin (2013) 14 Euroopan maata kattaneessa tutkimuksessa eläkejärjestelmän taloudellista painetta analysoitiin korvausasteessa, eläkemenoissa ja yksityisten eläkkeiden osuudessa tapahtuneiden muutosten avulla. Tutkimuksen tulosten mukaan maahanmuutto on helpottanut eläkejärjestelmien taloudellisia paineita. Maahanmuuton myönteinen taloudellinen vaikutus oli suurempi maissa, joissa eläkejärjestelmä perustuu ansioihin sidottuihin eläkkeisiin.

Maahanmuuttajien osuus kaikista eläkkeensaajista on alle prosentin: vuonna 2011 koko 24 miljardin eläkepotista vain 0,6 prosenttia maksettiin maahanmuuttajaväestölle. Valtaväestöllä työeläketulon osuus kaikista maksetuista eläkkeistä on 84 prosenttia, mutta maahanmuuttajilla vain puolet. Maahanmuuttajista harvempi saa myös Kelan maksamia vähimmäiseläkkeitä, koska muuttajat ovat valtaväestöä nuorempia, heitä koskee karenssiaika ja työkyvyttömyyseläkkeitä on huomattavasti vähemmän. (Tervola & Verho 2014.)

Kansaneläkkeen eläkeikä on 65 vuotta ja työeläkkeelle voi jäädä 63–68-vuotiaana, vuonna 2017 voimaantulevan eläkeuudistuksen myötä aikanaan 65–70-vuotiaana. Maahanmuuttajat voivat saada kansaneläkettä ja/tai takuueläkettä, jos eläke muuten jää hyvin pieneksi. Kelan eläke-etuuksiin vaaditaan kuitenkin vähintään kolmen vuoden oleskelua, ja tämän jälkeen kansaneläke suhteutuu maassa asuttuun aikaan. Tästä syystä takuueläke muodostaa tärkeämmän osan hiljattain maahan muuttaneen henkilön eläketurvasta. (Kansaneläkelaki 11.5.2007/568; Laki takuueläkkeestä 20.8.2010/703.)

Suomessa työskenteleville ulkomaalaisille kertyy työeläkettä, ja Suomessa kertynyt työeläke maksetaan ulkomaille saajan kansalaisuudesta riippumatta. EU- tai ETA-maissa, Sveitsissä ja sosiaaliturvasopimusmaissa karttunut työeläke taas puolestaan maksetaan Suomeen. (Kela 2016.)

Eroiin maahanmuuttajien saamissa etuuksissa vaikuttavat etujen työperusteisuuden lisäksi karenssiajat ja muut ehdot. Esimerkiksi Kelan eläke-etuksien (kansaneläke ja takuueläke) saamiseen on kolmen vuoden karenssiaika. Toisaalta, kun valtaväestöllä etuuksien käytössä korostuvat työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeet, maahanmuuttajien keskuudessa eläkkeiden sijaan suurin menoerä on työttömyysetuudet (Tervola & Verho 2014). Rasitteet julkiselle taloudelle syntyvät siis tällä hetkellä osin eri kuluerien kautta kuin valtaväestön sille aiheuttamat paineet.

Asema työmarkkinoilla määrittää maahanmuuttajien tulevien eläkkeiden suuruutta ja sitä, missä suhteessa kansan- ja työeläkkeitä tullaan maksamaan. Tilastokeskuksen Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014 -tutkimuksessa todetaan, että syntyperältään ei-suomalaisten työllisyysaste on selkeästi matalampi ja työllisyysasteissa on huomattavia muuttajaryh-

mäkohtaisia eroja (Larja & Sutela 2015b). Ulkomaalaistaustaisilla myös työttömyys on yleisempää. Muun muassa nämä tekijät voivat vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten ansioihin sekä eläkekertymiin epäsuotuisasti.

Vaikka maahanmuuttajataustaisten työllisyysaste on matalampi, esimerkiksi vuosina 1989–93 Suomeen tulleiden maahanmuuttajien työmarkkinaosallisuus on parantunut 14–17 maassaolovuoden aikana, työllisyysaste on kohonnut ja työmarkkina-asetat vakiintuneet vuosien kuluessa (Linnanmäki-Koskela 2010). Myös maahanmuuttajien ansiot kasvavat maassaoloajan myötä – tosin vain OECD-maista tulleilla miehillä ansiotaso kahdenkymmenen maassaolovuoden jälkeen ylittää muun vähemmän koulutetun väestön ansiot (Sarvimäki 2011). Ansiotason nousu vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajille maksettavien työeläkkeiden suuruuteen ja maahanmuuttajien maksamiin veroihin. Suomessa työllisyyden kasvulla on suurempi merkitys vuosiansioiden nousuun kuin kuukausiansioiden nousulla, ja hiljattain saapuneiden matalat ansiot linkittyvät jossain määrin sosiaalietuuksien käyttöön (Sarvimäki 2011). Työllisyyden huomioiminen on siis tärkeää, kun ansioita ja niiden perusteella määräytyvää eläketurvaa tarkastellaan.

Muuttajien nuoren ikärakenteen vuoksi maahanmuuttajille maksetut eläkkeet ovat toistaiseksi olleet vain vähäinen osa eläkemenosta, ja kiinnostus niitä kohtaan on ollut rajallista. Tulevaisuudessa maahanmuuttajien eläkkeet ja niihin suoraan vaikuttavat työurat ovat talouden näkökulmasta yhä tärkeämpiä maahanmuuttajaväestön ikääntyessä ja määrän kasvaessa.

3 Tutkimusaineisto

Tutkimuksessa käytettävä yksilötason aineisto sisältää kaikki vuosina 1995, 1996, 2000, 2001, 2005 ja 2006 Suomeen muuttaneet ulkomaan kansalaiset. Henkilöistä on tiedot maahanmuuttovuodesta vuoteen 2013 asti. Muuttaneiksi tilastoituvat ja aineistoon sisältyvät maahantulijat, joilla on ollut aikomus oleskella maassa vähintään 12 kuukautta. Näin ollen tilapäisesti maassa oleskelleet, kuten suurin osa vaihto-opiskelijoista ja komennustyöntekijöistä, eivät sisälly aineistoon⁵.

Aineisto on poimittu Tilastokeskuksen erilaisista rekistereistä. Keskeiset tietolähteet ovat samat kuin Tilastokeskuksen Työssäkäyntitilastossa. Esimerkiksi väestörekisteritietojen lisäksi aineisto sisältää erilaisten hallinnollisten rekistereiden tietoja.⁶ Lisäksi tutkimusaineistoon on yhdistetty lukuisia tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Kattavuutensa ja monipuolisuutensa vuoksi aineisto on Suomen oloissa ainutlaatuinen.

Eri vuosina Suomeen muuttaneiden henkilöiden potentiaaliset maassaoloajat vaihtelevat. Vuonna 1995 maahan muuttaneilla henkilöillä maassaoloaika on kertynyt vuoteen 2013 mennessä enimmillään 19 vuotta. Vastaavasti 1996 muuttaneilla maassaoloa on pisimmillään 18 vuotta, 2000 tulleilla 14 vuotta, 2001 muuttaneilla 13 vuotta, 2005 tulleilla 9 vuotta ja 2006 muuttaneilla henkilöillä 8 vuotta. Osassa tutkimuksen tarkasteluista muuttovuodet on ryhmitelty kolmeen muuttokohorttiin: 1995–1996, 2000–2001 ja 2005–2006 maahan muuttaneisiin henkilöihin.

Suomeen muutti tutkimusvuosina yhteensä lähes 58 000 ulkomaan kansalaista. Kuviossa 3.1 on esitetty tarkasteluvuosina Suomeen muuttaneiden ulkomaan kansalaisten määrät ja sukupuolijakauma muuttovuoden mukaan. Maahanmuutto on lisääntynyt 1990-luvulta lähtien merkittävästi johtuen muun muassa EU-maiden välisen liikkuvuuden lisääntymisestä ja työperusteisen maahanmuuton yleistymisestä. Vuonna 2006 Suomeen muutti lähes kaksi kertaa enemmän ulkomaan kansalaisia kuin vuonna 1995. Miehiä ja naisia on kaikkina tut-

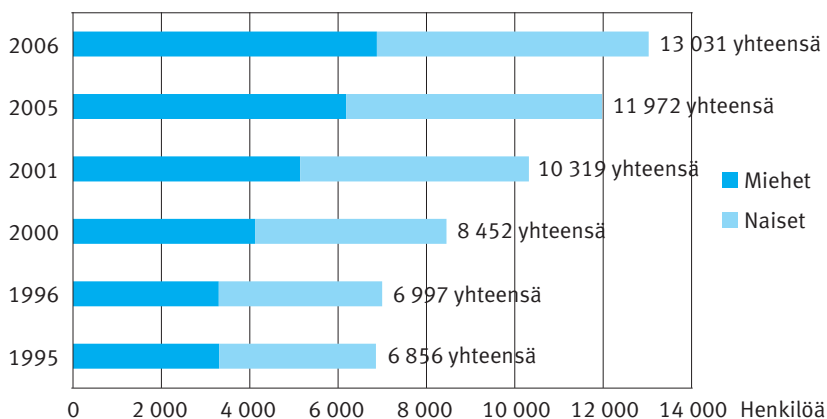
5 Eräiden arvioiden mukaan Suomessa on noin 35 000–45 000 tilapäistä ulkomaista työntekijää (Ruotsalainen 2009). Suurin osa on kausiluontoista tilapäistyötä rakennuksilla, palvelualoilla, marjatiloilta ja marjanpoimijoina. Päivittäin Suomeen pendelöiviä henkilöitä on melko vähän – lähinnä Tornionjokilaakson alueella. Suomessa tilapäisesti työskentelevien ulkomaalaisten tilastointi on hankalaa, koska tiedot ovat hajallaan eri viranomaisten rekistereissä, ja koska tieto on puutteellista ja osittain päällekkäistä.

6 Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-5528. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.6.2016]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/tyokay/meta.html>

kimusvuosina muuttanut suunnilleen yhtä paljon. Vuosina 1995–1996 naisia muutti hieman enemmän kuin miehiä, kun taas vuosina 2005–2006 miehiä oli maahanmuuttajissa pieni enemmistö.

Kuvio 3.1.

Tarkasteluvuosina maahan muuttaneet henkilöt.

Osa tutkimusaineiston henkilöistä on muuttanut pois Suomesta tarkastelujakson aikana. Poismuuttaneita on aineistossa yhteensä reilut 10 000 henkilöä, mikä vastaa 18 prosenttia kaikista maahanmuuttajista.⁷ Poismuuttaneiden osuus kasvaa samalla tavalla kaikissa muuttokohorteissa (Kuvio 3.2). Poismuutto on kaikkein vilkkainta ensimmäisinä maassaolovuosina ja hidastuu sitten. Kymmenen vuoden maassaolon jälkeen tutkimusaineiston henkilöistä lähes 80 prosenttia asui edelleen Suomessa. Kaikissa tarkasteluissa on otettu huomioon maasta poistuneet. Toisin sanoen maahanmuuttajia seurataan muuttovuodesta siihen saakka, kunnes henkilö muuttaa pois Suomesta tai vaihtoehtoisesti tarkastelu-periodi päättyy.

Aineisto sisältää myös henkilöitä, jotka ovat muuttaneet Suomeen useammin kuin kerran tarkasteluperiodilla. Heitä on maahanmuuttajista noin neljä prosenttia. Jokaiselle muuttokerralle henkilölle on muodostettu sekä uusi maassaoloaika että uusi työura (alkaen nollasta). Tämä saattaa aiheuttaa harhaa tuloksiin, mutta käytännössä sen vaikutus on varsin marginaalinen.

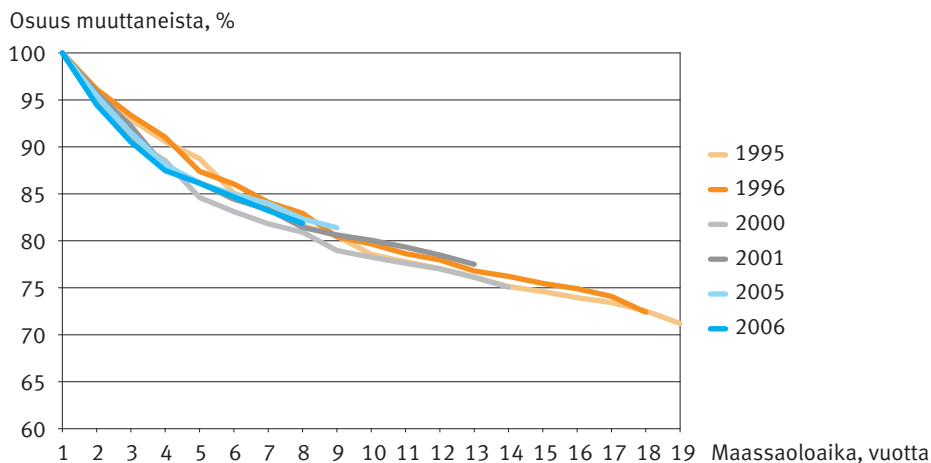
Tarkasteluperiodin aikana poismuuttaneissa on hieman enemmän miehiä kuin naisia (miehiä 61 %), kun taas Suomeen jääneissä miehiä ja naisia on yh-

⁷ Poismuuttaneiden määrä sisältää myös kuolleet henkilöt (2 % kaikista maahanmuuttajista).

tä paljon. Poismuuttaneilla on myös vähemmän lapsia ja he ovat useammin naimattomia kuin maahan jääneet. Tarkasteluaikana poistuneiden maahanmuuttajien yleisimmät syntymävaltiot ovat Viro, Ruotsi, Venäjä, Iso-Britannia ja Saksa. Jos tarkastellaan lyhytaikaista muuttoa (alle viisi vuotta Suomessa), yleisimpiä lähtömaita Viron, Ruotsin ja Venäjän lisäksi ovat Yhdysvallat ja Intia. Venäjä, Viro ja Ruotsi ovat yleisimpiä syntymävaltioita myös koko tarkasteluperiodin Suomessa pysyneiden joukossa. Naapurimaista siis saapuu sekä paljon pysyvästi että tilapäisesti muuttavia maahanmuuttajia. Lyhytaikaisten muuttajien joukossa on todennäköisesti myös muutaman vuoden työkomennukselle lähetettyjä työntekijöitä. Poismuuttaneiden joukossa voi olla esimerkiksi työpaikan toivossa maahan muuttaneita, jotka poistuvat, jos töitä ei ole tarjolla.

Kuvio 3.2.

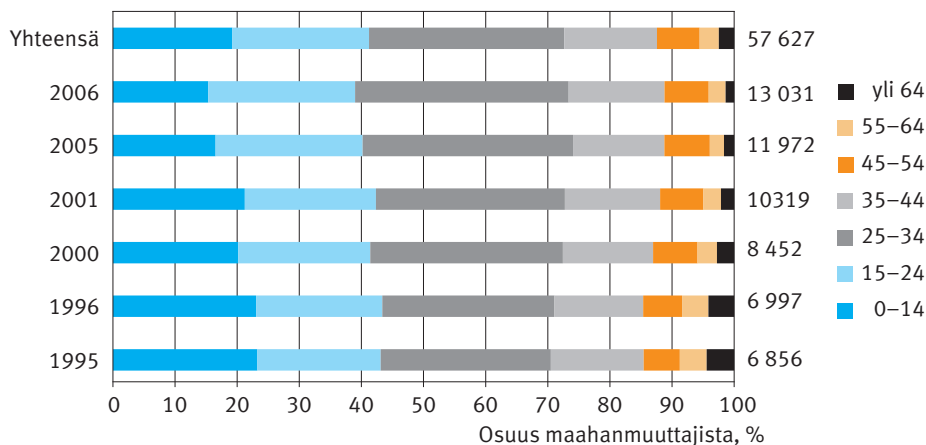
Maahan jääneiden henkilöiden osuus maassaoloajan mukaan, muuttovuosittain.

Valtaosa Suomeen muuttaneista ulkomaan kansalaisista on muuttovuonna työikäisiä (Kuvio 3.3). Työikäisten osuus maahanmuuttajista on kasvanut tarkasteluvuosina 72 prosentista 83 prosenttiin. Suurin ryhmä kaikkina vuosina on 25–34-vuotiaat. 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa alle 15-vuotiaat olivat seuraavaksi suurin ryhmä, mutta viimeisinä tarkasteluvuosina alle 15-vuotiaiden määrä on vähentynyt ja 15–24-vuotiaista on tullut toiseksi suurin maahan muuttaneiden ryhmä. Vajaa viidesosa muuttaneista on muuttovuonna alle 15-vuotiaita, ja noin kymmenesosa 45–64-vuotiaita. Muuttajista yli 64-vuotiaita on vain muutama prosentti. Muuttajat ovat siis pääasiassa varsin nuoria ja eläkeikäisten osuus on toistaiseksi vähäinen.

Kuvio 3.3.

Tarkasteluvuosina maahan muuttaneet henkilöt ikäryhmittäin, ikä muuttovuonna.

Kuviossa 3.4 on esitetty tutkimusvuosina maahan muuttaneiden määrät maaryhmittäin ja muuttokohorteittain. Maahanmuuttajien merkittävimmät syntymävaltiot Viro ja Venäjä on esitetty omina ryhminään.⁸ Muut maaryhmät on muodostettu maantieteellisin perustein, ottaen huomioon lähtömaiden sosioekonomiset olosuhteet ja eri maista lähtöisin olevien maahanmuuttajien todennäköinen muuton syy, joka on päätelty maahanmuuttotilastojen perusteella.⁹ Lisäksi on tarkasteltu eri maista lähtöisin olevien henkilöiden työllistymistä. Näillä perustein Turkki ja Keski- ja Itä-Euroopan maat on yhdistetty samaan ryhmään, Lähi-itä ja Somalia muodostavat oman ryhmänsä sekä eteläinen Afrikka (pl. Somalia) ja Pohjois-Afrikka ovat osa samaa maaryhmää. Suurin osa Lähi-idästä ja Somaliasta lähtöisin olevista maahanmuuttajista on pakolaisia, minkä lisäksi näiltä alueilta muuttaneiden työllisyyskehitys Suomessa on hyvin samanlaista.

Venäjältä tulleiden henkilöiden määrä on ollut suuri kaikkina tutkimusvuosina. Maahanmuuttajien määrä on kasvanut lähes kaikissa maaryhmissä, ja etenkin virolaisten ja aasialaisten määrä on kasvanut voimakkaasti 2000-luvulla. Vain venäläisten määrä on vähentynyt viimeisenä tutkimusvuotena. Afrikas-

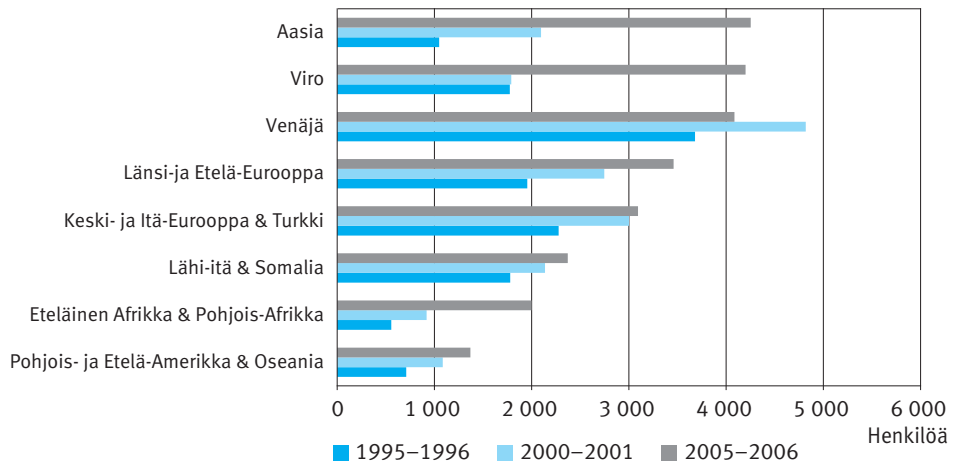
8 Maaryhmässä 'Venäjä' ovat mukana myös henkilöt, joiden syntymävaltio on Neuvostoliitto. Sen sijaan Neuvostoliitossa syntyneet Viron kansalaiset on luokiteltu virolaisten ryhmään, sekä Neuvostoliiton alueella syntyneet muut kuin Viron ja Venäjän kansalaiset on luokiteltu ryhmään Keski- ja Itä-Eurooppa.

9 Lähtömaaryhmien luokittelu ja tämän pohjalta päätelty maahanmuuton peruste ei tarjoa täsmällistä tietoa todellisesta muuton perusteesta. Tarkemman määrittelyn muuton perusteelle voisi saada esimerkiksi ryhmittelemällä muuttajat Maahanmuuttoviraston myöntämän ensimmäisen oleskeluluvan tyyppin mukaan. Tämä tieto on saatavilla kuitenkin vain EU:n ulkopuolelta tuleville maahanmuuttajille, jotka tarvitsevat Suomen muuttaessaan oleskeluluvan.

ta, Lähi-idästä ja Somaliasta sekä Amerikoista ja Oseaniasta lähtöisin olevien maahanmuuttajien määrät ovat nousseet, mutta pysyneet suhteellisen pieninä.

Kuvio 3.4.

Tarkasteluvuosina maahan muuttaneet henkilöt maaryhmittäin ja muuttokohorteitain.

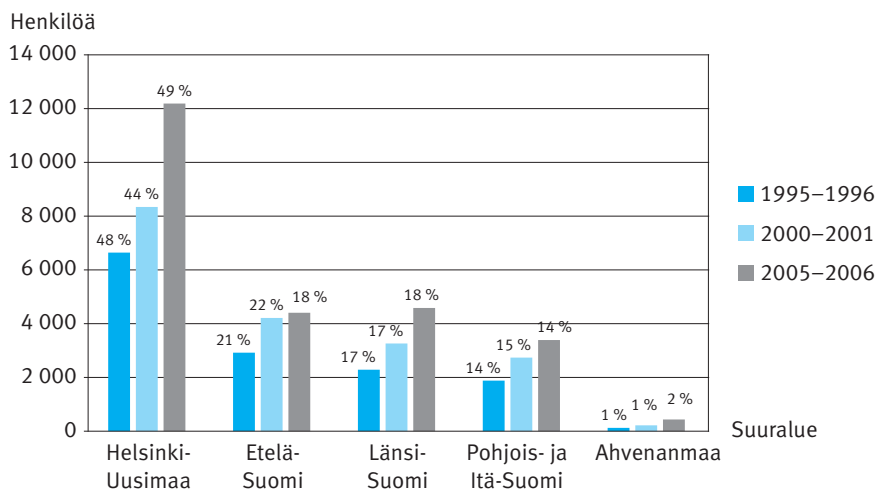

Suuri osa tarkasteluvuosina Suomeen muuttaneista henkilöistä on asunut muuttovuonna Helsinki-Uudenmaan suuralueella (Kuvio 3.5). Viidennes muuttajista on asunut Etelä-Suomen suuralueella, reilut 15 prosenttia Länsi-Suomen suuralueella ja vajaat 15 prosenttia Pohjois- ja Itä-Suomen suuralueella. Lähes puolet maahanmuuttajista asuu muuttovuonna Uudellamaalla, kun muihin maakuntiin tulijoita on huomattavasti vähemmän. Uudenmaan jälkeen eniten maahanmuuttajia on sijoittunut Varsinais-Suomeen (9 %) ja Pirkanmaalle (8 %). Vähiten maahantulijoita on puolestaan asettunut Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle, Kainuuseen ja Ahvenanmaalle.

Maahanmuuttajat asettuvat pääkaupunkiseudulle ja muihin suurimpiin kaupunkeihin, joissa töitä on paremmin tarjolla. Maaryhmittäin tarkasteltuna maahanmuuttajat ovat kuitenkin jakautuneet muuttovuonna varsin epätasaisesti ympäri maata. Uudellemaalle, Varsinais-Suomeen ja Pirkanmaalle on asettunut muuttajia suhteellisen tasaisesti kaikista maaryhmistä. Sen sijaan esimerkiksi Etelä- ja Pohjois-Karjalan maakuntiin muuttaneista henkilöistä suurin osa (60 %) on ollut venäläisiä. Lähes kolmannes Kanta-Hämeeseen ja Etelä-Pohjanmaalle muuttaneista on puolestaan virolaisia. Ahvenanmaalla korostuvat Länsi- ja Etelä-Eurooppalaiset maahanmuuttajat.

Kuvio 3.5.

Maahan muuttaneet henkilöt suuralueittain ja muuttokohorteittain.

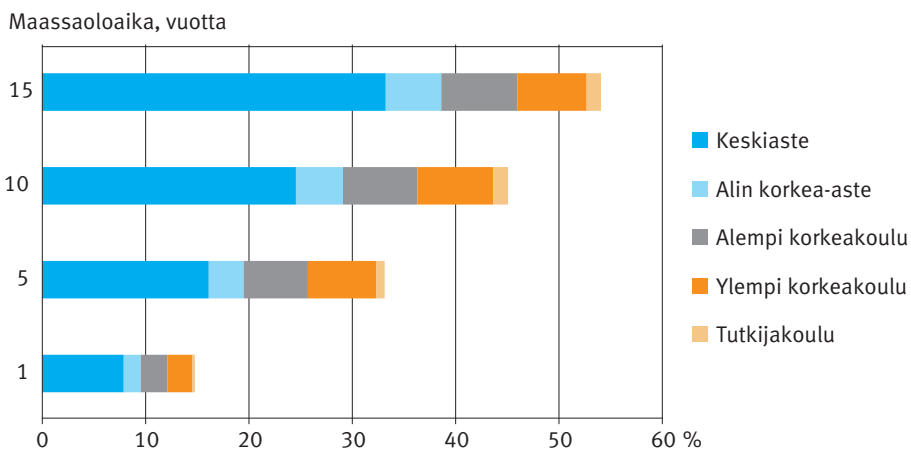
Kuviossa 3.6 on esitetty maahanmuuttajien koulutusaste maassaoloajan mukaan. Tiedot pohjautuvat Tilastokeskuksen tutkintorekisteriin, ja koulutustiedot ovat suurella osalla maahanmuuttajista puutteelliset. Koulutustieto jää usein muuttovuonna rekisteröimättä, koska rekisteriin merkitään yleensä vain Suomessa suoritettut tutkinnot. Suurimmalta osalta merkinnät tutkinnosta puuttuvat kokonaan. Ulkomailla suoritettut tutkinnot tulevat viranomaisten tietoon ainoastaan silloin, kun maahanmuuttaja kirjautuu työvoimatoimiston asiakkaaksi, tai jos hänen tutkintonsa laillistetaan.

Rekisteriaineiston perusteella muuttovuonna vain noin 15 prosentilla maahanmuuttajista oli vähintään keskiasteen tutkinto. Tutkinnon suorittaneiden osuus kuitenkin kasvaa huomattavasti maassaoloaikana. Nopeinta kasvu on ensimmäisinä vuosina. Etenkin keskiasteen tutkintojen määrä lisääntyy, mutta myös muiden tutkintojen määrät kasvavat. Viiden vuoden maassaolon jälkeen kolmanneksella kaikista maahanmuuttajista on vähintään keskiasteen tutkinto. Kymmenen vuoden jälkeen noin 45 prosentilla ja 15 vuoden jälkeen 54 prosentilla on jokin tutkinto. Jos tarkastellaan pelkästään 18–64-vuotiaina maahanmuuttaneita, osuudet ovat hieman korkeampia. 18–64-vuotiaista viiden vuoden jälkeen noin 40 prosentilla, kymmenen vuoden jälkeen 52 prosentilla, ja 15 vuoden jälkeen 57 prosentilla on tutkinto. Vaikka maahanmuuttajien koulutustaso näyttää nousevan maassaoloaikana, liittyy siihen todennäköisesti merkittävää alipeittoa.

Maahanmuuttajien koulutustasoa on selvitetty Tilastokeskuksen Ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014 -tutkimuksessa, jossa tietoja kartoitettiin haastatteluaineiston avulla. Tutkimuksen perusteella toisen- ja korkea-asteen tutkintojen määrät ovat lähes kaksinkertaisia tutkintorekisterin tietoihin verrattuna. Vaikka vain perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus on maahanmuuttajien keskuudessa suomalaistaustaista väestöä suurempi (25–54-vuotiaista noin 17 %), korkea-asteen tutkintojen osuus on maahanmuuttaja- ja valtaväestöllä lähes yhtä suuri (40 %). Tutkimuksen mukaan toisen asteen tutkintojenkin osuus on maahanmuuttajilla 42 prosenttia. (Larja & Sutela 2015a.) Tutkintorekisterin tiedot antavat maahanmuuttajien koulutuksesta huomattavasti heikomman kuvan, eikä niiden perusteella voi tehdä vahvoja johtopäätöksiä maahanmuuttajien koulutustasosta.

Kuvio 3.6.

Maahanmuuttajien koulutusaste maassaoloajan (1, 5, 10 ja 15 vuotta) mukaan.

Tiedot pohjautuvat Tilastokeskuksen tutkintorekisteriin. Koulutustiedot ovat suurella osalla maahanmuuttajista puutteelliset.

Seuraavassa luvussa tarkastellaan maahanmuuttajien työuria muuttokohorteittain sekä maassaoloajan mukaan. Erot muuttokohorttien rakenteessa, muuttohetken taloustilanne, työvoimapolitiikka sekä valtaväestön asenteet maahanmuuttajia kohtaan voivat aiheuttaa eroja työurissa muuttokohorttien välillä, mikä tulee ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa.

Ensimmäisessä muuttokohortissa muuttajien keski-ikä oli 33,5 vuotta ja naisia muutti hieman enemmän kuin miehiä. Muuttajista 40 prosentilla oli muutto-

vuonna alle 18-vuotiaita lapsia perheessä. Muuttajien yleisimmät syntymävaltiot olivat Venäjä, Viro, Jugoslavia, Irak ja Yhdysvallat. Vuosina 2000–2001 muuttaneiden keski-ikä oli 33 vuotta. Kolmasosalla muuttajista oli muuttovuonna alle 18-vuotiaita lapsia. Yleisimmän maahanmuuttajien syntymävaltiot olivat Venäjä, Viro, Ruotsi, Jugoslavia ja Kiina.

Vuosina 2005–2006 muuttaneiden kohortissa voidaan havaita virolaisten ja Aasiasta lähtöisin olevien maahanmuuttajien määrän lisääntyminen. Viisi yleisintä syntymävaltiota olivat Viro, Venäjä, Kiina, Intia ja Thaimaa. Venäläisten osuus muuttajista oli enää noin 15 prosenttia, kun aiemmissa kohorteissa venäläisiä oli neljäsosa. Miehiä muutti hieman enemmän kuin naisia ja muuttajien keski-ikä oli 32 vuotta. Naimisissa olevien osuus oli vain noin 50 prosenttia, kun se ensimmäisessä kohortissa oli lähes 70 prosenttia ja toisessa 60 prosenttia.¹⁰ Myös lasten lukumäärä on vähentynyt, viimeisessä muuttokohortissa 75 prosentilla muuttajista ei ollut muuttovuonna lainkaan alle 18-vuotiaita lapsia perheessä.

1990-luvulla Suomeen saapuneet maahanmuuttajat olivat suurelta osin pakolaisia ja muita humanitäärisin perustein muuttavia. Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien todennäköisyyden työllistyä maahan tultaessa on arvioitu olevan huomattavasti pienempi kuin muiden maahanmuuttajaryhmien (Husted ym. 2000). Lisäksi ensimmäisen muuttokohortin (1995–1996) saapuessa 1990-luvun alun pahimmat lamavuodet oli ohitettu, mutta laman vaikutukset näkyivät vielä taloudessa. Maahanmuuttajien työmarkkinatila saattaa olla alttiimpi suhdanteille kuin valtaväestöllä, joten laman jälkeisenä aikana saapuneiden maahanmuuttajien työllistyminen on voinut olla vaikeampaa kuin seuraavilla muuttokohorteilla. Toisaalta vuoden 2008 finanssikriisi ja sen jälkeinen talouden taantuma on vaikuttanut kaikkiin muuttokohortteihin.

Suhdanteet vaikuttavat myös maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin. Asennetutkimusten perusteella on havaittu, että suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaiseen työnhakijoihin on muuttunut suopeammaksi. 1990-luvun laman aikana asennoituminen oli kuitenkin selvästi muita tarkasteluvuosia kielteisempää. Asenteet ovat muuttuneet positiivisemmiksi erityisesti laman jälkeisenä aikana. (Jaakkola 2009.) Valtaväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin voi vaikuttaa maahanmuuttajien asemaan työmarkkinoilla.

Suhdanteiden ja asenteiden lisäksi työvoimapolitiikan muutoksilla voi olla vaikutusta eri muuttokohorttien työmarkkinatulemiin. Maahanmuuton lisääntymisessä on otettu käyttöön erilaisia maahanmuuttajien kotoutumista ja työllisty-

¹⁰ Ulkomailla solmittu avioliitto on Suomessa virallinen vasta kun se on rekisteröity maistraatissa, joten kaikki maahanmuuttajien avioliitot eivät välttämättä ole nähtävissä aineistosta.

mistä edistäviä toimia. Maahanmuuttajien kotouttamislaki astui voimaan vuonna 1999. Se vaikutti maahanmuuttajiin, jotka olivat saapuneet Suomeen aikaisintaan vuoden 1997 toukokuussa, joten siihen kuuluvat toimet vaikuttavat tämän tutkimuksen toiseen ja kolmanteen muuttokohorttiin. Laki muun muassa velvoitti maahanmuuttajia osallistumaan kotouttamissuunnitelmien tekoon. Kotouttamissuunnitelmien on arvioitu vaikuttaneen positiivisesti maahanmuuttajien työmarkkinoille siirtymiseen ja työllistymiseen (Sarvimäki & Hämäläinen 2016).

4 Työurat rekisteriaineiston valossa

Tässä luvussa tarkastellaan työikäisten maahanmuuttajien työuria ja työmarkkinatiloja sekä ansiotulojen kehitystä maassaoloaikana rekisteriaineiston valossa. Virallisen määritelmän mukaan työikäiseen väestöön kuuluvat kaikki 15–64-vuotiaat henkilöt. Alle 18-vuotiaat maahanmuuttajat ovat kuitenkin pääasiassa opiskelijoita ja vain harvoin osana työvoimaa. Tästä syystä tässä tutkimuksessa työikäiset rajoittuvat 18–64-vuotiaina Suomeen muuttaneisiin ulkomaan kansalaisiin.

Työurien ja työllisyyden mittaamiseen liittyy lukuisia työn määrittelemiseen, aineistoihin ja menetelmiin liittyviä ratkaistavia kysymyksiä (ks. liite 1). Tässä tutkimuksessa on käytetty pääasiassa kahta eri työllistä aikaa kuvaavaa muutujaa: i) henkilön pääasiallinen toiminta vuoden lopussa (Tilastokeskus) ja ii) henkilön eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävakuutettu aika vuodessa (Eläketurvakeskus). Kahden eri lähteestä olevan muuttujan käyttäminen mahdollistaa aikaisempaa tarkemman kuvan saamisen maahanmuuttajien työllisyydestä.

Tilastokeskuksen pääasiallinen toiminta kuvaa henkilön työmarkkina-asemaa vuoden lopussa. Tieto työllisyydestä perustuu eri rekistereistä saatuihin tietoihin. Henkilö määritellään työlliseksi, mikäli hän on ollut ansiotyössä vuoden viimeisellä viikolla. Eläketurvakeskuksen aineistossa henkilön määrittelemine työlliseksi perustuu puolestaan työeläkelaitosten ylläpitämään ansaintarekisteriin kerätystä työ-, palvelu- tai yrittäjävakuutettua aikaa koskevista tiedoista. Työksi määritellään kaikki eläkevakuutettu työ. Näiden tietojen perusteella voidaan laskea eri henkilöille työntekoaikaa päivätasolla kunakin vuonna.¹¹ Ansaintarekisteri on Suomen kattavin rekisteriaineisto työn määrästä ja ajoittumisesta¹². Siihen on koottu kaikki Suomessa tehty eläkevakuutettu työ vuodesta 1962 lähtien.

Työllistä aikaa kuvaavien muuttujien lisäksi maahanmuuttajien työmarkkinatila määritellään käyttäen hyväksi Tilastokeskuksen pääasiallisen toiminnan

11 Eläketurvakeskuksella on lakisäätäinen velvollisuus kerätä tietoja eri eläkelakien mukaisista työpäivistä. Työllinen aika koostuu yksityisen sektorin työsuhteista, julkisen sektorin palvelusuhteista sekä yrittäjävakuutusjaksoista. Henkilöllä voi olla useita työsuhteita samaan aikaan, mutta työllistä aikaa laskettaessa nämä päällekkäisyydet on poistettu. Henkilöllä voi siis olla korkeintaan 360 työpäivää vuodessa.

12 Ansaintarekisterin rekisteriselosteeseen voi tutustua osoitteessa: <http://www.etk.fi/tyoelakepalvelut/rekisterit/rekisteriselosteet/ansaintarekisteri/> (viitattu 9.6.2016)

ja ammattiaseman luokitusta yhdessä¹³. Pääasiallisen toiminnan luokitukselta on muodostettu viisi eri työmarkkinatilaa: työllinen, työtön, opiskelija, eläkeläinen ja muut työvoiman ulkopuolella olevat. Tämän lisäksi ammattiasemaluokituksella on eroteltu työlliset edelleen palkansaajiksi ja yrittäjiksi. Analyysin kannalta tärkeitä taustamuuttujia ovat muun muassa sukupuoli, perhetilanne, maahanmuuttoikä, maahanmuuttovuosi, maassaoloaika ja syntymävaltio.

4.1 Maassaoloajan jakautuminen eri työmarkkinatiloihin

Kuviossa 4.1 on esitetty työllisten osuus 18–64-vuotiaista maahanmuuttajista. Kuvioista voidaan selvästi havaita työllisyysasteen nousevan maassaoloajan pidentyessä¹⁴. Lisäksi työllisten osuus muuttovuoden lopussa on huomattavasti korkeampi myöhemmin maahan tulleilla muuttokohorteilla. Vuonna 1995 Suomeen muuttaneiden työllisyysaste muuttovuoden lopussa oli vain 15 prosenttia, kun vuonna 2000 muuttaneilla osuus oli 30 prosenttia ja vuonna 2005 37 prosenttia. Eri vuosina maahan muuttaneiden työllisyyserot selittyvät ainakin osittain muuton perusteen mukaan – 1990-luvulla suuri osa Suomeen muuttaneista ulkomaan kansalaisista saapui humanitäärisin perustein, kun taas työperusteinen maahanmuutto on lisääntynyt 2000-luvulla. Osaltaan eroa muuttokohorttien välillä voivat selittää myös muutokset asenteissa, talouden suhdanteet, tai työvoimapolitiikan muutokset.

Tarkasteluaikana koko väestössä 18–64-vuotiaiden työllisten osuus on nousut 60 prosentista 70 prosentin tuntumaan. Vuonna 2009 kaikkien muuttokohorttien työllisyyskehityksessä voidaan nähdä vuoden 2008 finanssikriisin aiheuttama notkahdus, mikä on havaittavissa myös koko väestön työllisyydessä. Kuvioista nähdään, että vaikka maahanmuuttajien työllisyys paranee maassaoloaikana, työllisyysaste jää maahantulovuodesta riippumatta koko väestöä matalammalle tasolle, alle 60 prosenttiin. Viime vuosien talouden taantuma saattaa olla syynä siihen, miksi työllisten osuus ei ole enää kasvanut vuoden 2011 jälkeen. Sama kehitys on havaittavissa sekä maahanmuuttajien että koko väestön osalta, mutta maahanmuuttajilla vaikutus on ollut selkeämpi¹⁵.

13 Pääasiallisen toiminnan luokituksesta tarkemmin: http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/tyovoima_ulkopu.html (viitattu 17.4.2016). Ammattiaseman luokituksesta tarkemmin: <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/ammattiasema.html> (viitattu 27.4.2016).

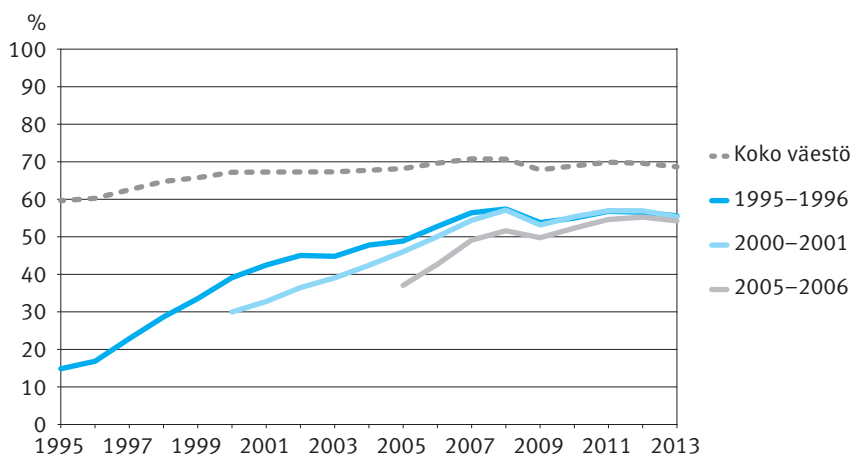
14 Käytämme tässä sanaa työllisyysaste, vaikka se perustuu eri tietolähteeseen eikä vastaa ikärajaukselta täysin virallista määritelmää työllisyysasteesta (15–64-vuotiaat henkilöt).

15 On syytä huomioida, että koko väestö sisältää myös sekä tarkasteltavat maahanmuuttokohortit että muulloin tulleet maahanmuuttajat.

On kuitenkin syytä huomata, että kuvion 4.1 tarkastelu perustuu rekisteritietoihin, joiden on havaittu aliarvioivan erityisesti maahanmuuttajien työllisyysastetta. Esimerkiksi Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen ja ulkomaalaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi 2014-tutkimuksen (UTH), jotka ovat otospohjaisia haastattelututkimuksia, mukaan suomalaistaustaisen 20–64-vuotiaan väestön työllisyysaste oli vajaat 74 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisen vastaava noin kymmenen prosenttiyksikköä alhaisempi vuonna 2014.¹⁶ Rekisteripohjaisen työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2013 vastaavat luvut olivat suomalaistaustaisille reilut 71 prosenttia ja ulkomaalaistaustaisille noin 53 prosenttia. Ero haastattelututkimuksen ja rekisteripohjaisen ulkomaalaistaustaisten työllisyysastetiedon välillä oli siis huomattava. (Larja & Sutela 2015b.)

Kuvio 4.1.

Työllisten osuus 18–64-vuotiaista vuosina 1995–2013, muuttokohorteittain.

Lähde: Tutkimusaineisto. Koko väestön osalta Tilastokeskuksen työssäkäyntitilasto.

Tilastojen välinen eroavaisuus johtuu lähinnä työllisyyden erilaisesta määritelmästä. Työvoimatutkimuksessa ja UTH-tutkimuksessa työlliseksi katsotaan henkilö, joka on tutkimusviikolla tehnyt ansiotyötä vähintään yhden tunnin tai ollut tilapäisesti poissa työstään. Työssäkäyntitilastossa työllisyyden kriteeri on selvästi tiukempi. Esimerkiksi palkansaajilla täytyy olla voimassa olevan työsuhteen lisäksi tietty määrä palkkatuloja vuoden aikana. Näin ollen esimerkik-

¹⁶ Ero syntyy lähinnä ulkomaalaistaustaisten naisten huomattavasti suomalaistaustaisia alemmasta työllisyysasteesta, miesten välillä ero on lähes olematon.

si lyhytkestoiset työsuhteet, jotka ovat ulkomaalaistaustaisilla yleisempiä, jäävät ainakin osittain rekisterien ulkopuolelle. Lisäksi eroa selittää erilainen viiteajankohta. Työssäkäyntitilasto kuvaa vuoden lopun tilannetta, kun taas esimerkiksi UTH-tutkimuksen työllisyysaste kuvaa koko vuoden keskiarvoa. (Larja & Sutela 2015b.)

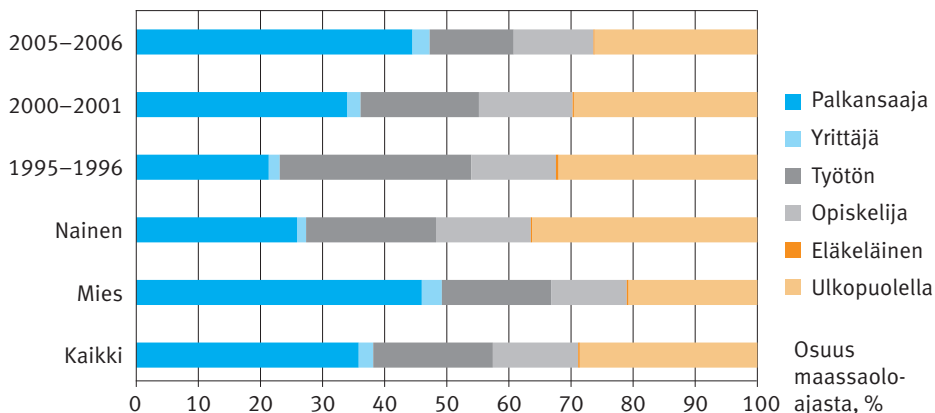
Kuvioissa 4.2 ja 4.3 tarkastellaan neljä tai kahdeksan vuotta Suomessa olleiden maahanmuuttajien maassaoloajan jakautumista eri työmarkkinatiloihin henkilön sukupuolen, muuttokohortin, muuttovuoden iän ja maaryhmän mukaan. Tarkastelut pohjautuvat henkilön pääasialliseen toimintaan vuoden lopussa, ja ne on laskettu siten, että keskimääräinen aika yhteensä kussakin eri työmarkkinatilassa on suhteutettu maassaoloaikaan eli neljään tai kahdeksaan vuoteen. Olemme valinneet tarkastelupisteiksi maassaolovuodet neljä ja kahdeksan, koska ne sisältävät kaikki kolme muuttokohorttia ja mahdollistavat riittävän pitkän tarkastelujakson. Myöhemmin maassaolovuosina kaikki muuttokohortit eivät olisi enää tarkasteluissa mukana, mikä saattaisi vääristää kuvaa maahanmuuttajien työllisyyden kehityksestä.

Kuviosta 4.2 nähdään, että muuttokohorttien välillä on selviä eroja työllisyydessä. Ensimmäisellä kohortilla työllistä aikaa on neljän maassaolovuoden jälkeen kertynyt keskimäärin vajaan vuoden (23 % maassaoloajasta), kun viimeisellä kohortilla työllistä aikaa on kaksinkertaisesti (ei esitetty kuviossa). Kuviossa voidaan myös havaita, että miehet ovat suuremman osan maassaolosta työllisinä kuin naiset, ja naiset taas viettävät suuremman osan maassaoloajasta työvoiman ulkopuolella. Miehet ovat olleet työllisinä keskimäärin kaksi vuotta ja naiset yhden vuoden.

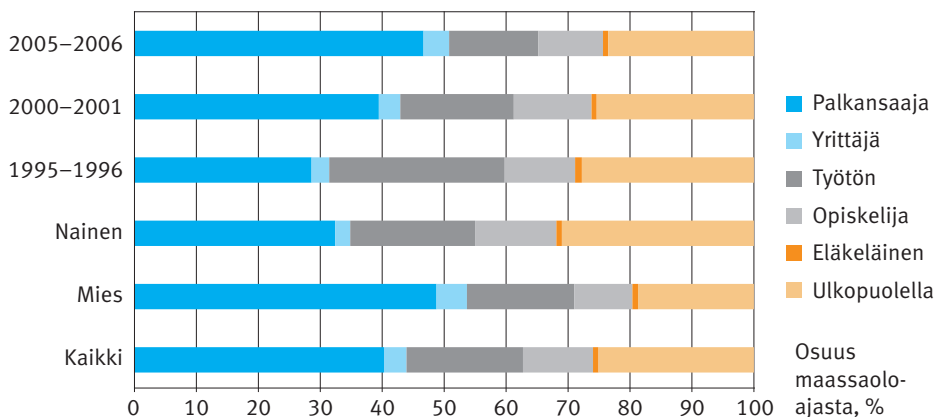
Neljän vuoden maassaolon jälkeen maahanmuuttajat ovat olleet keskimäärin 1,5 vuotta (38 %) työllisinä ja noin 9 kuukautta (19 %) työttöminä. Työttömyyden osalta sukupuolten välillä ei ole suurta eroa, mutta naiset ovat miehiä huomattavasti enemmän työvoiman ulkopuolella. Neljän vuoden maassaolon jälkeen miehet ovat olleet työttöminä keskimäärin hieman yli 8 kuukautta ja työvoiman ulkopuolella noin 10 kuukautta. Naiset ovat puolestaan olleet noin 10 kuukautta työttömänä ja lähes 1,5 vuotta työvoiman ulkopuolella. Maahanmuuttajanaisten vähäisempää työvoimaan osallistumista voi selittää ainakin aikainen perheellistyminen ja lasten hoitaminen kotona (Larja & Sutela 2015b). Naiset kuitenkin ottavat työllisyydessä jonkin verran miehiä kiinni maassaoloajan pidetessä (liite 2).

Kuvio 4.2.

Työmarkkinatilat sukupuolen ja muuttokohortin mukaan, kun henkilö on ollut maassa neljä vuotta.

Kuvio 4.3.

Työmarkkinatilat sukupuolen ja muuttokohortin mukaan, kun henkilö on ollut maassa kahdeksan vuotta.

Kuviossa 4.3 tarkastellaan Suomessa kahdeksan vuotta olleiden maahanmuuttajien maassaoloajan jakautumista eri työmarkkinatiloihin. Edelliseen kuvaan verraten voidaan havaita, että maahanmuuttajien työllisyys paranee maassaoloajan myötä (vrt. kuviot 4.2 ja 4.3). Keskimääräinen työllisen ajan osuus neljän vuoden kohdalla on 38 prosenttia ja kahdeksan vuoden kohdalla 44 prosenttia. Työllisen ajan osuus kasvaa kaikilla kohorteilla, mutta voimakkainta kasvu on ensimmäisellä kohortilla. Kahdeksan maassaolovuoden jälkeen maahanmuut-

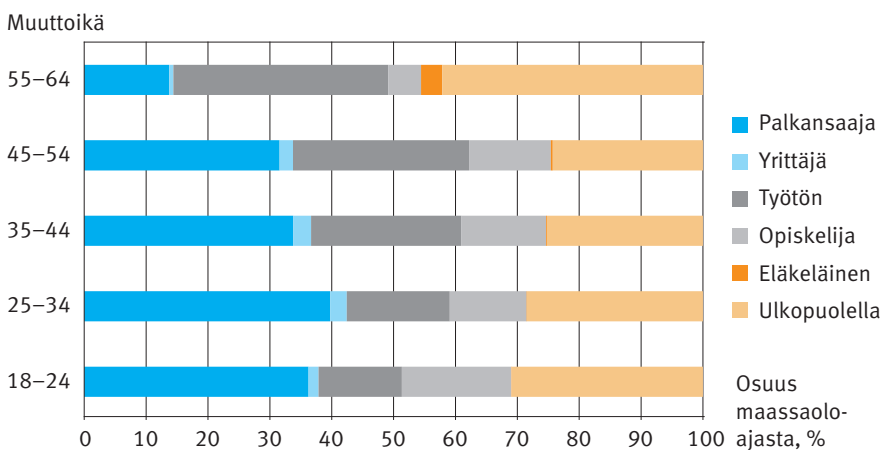
tajat ovat olleet keskimäärin 3,5 vuotta työllisinä (ei esitetty kuvioissa). Työttömän ajan osuus pysyy muuttumattomana, eläkkeellä olon osuus kasvaa nollasta yhteen prosenttiin ja opiskeluajan ja työvoiman ulkopuolisen ajan osuus vähenee. Naisilla työllisen ajan osuus nousee enemmän kuin miehillä, ja työvoiman ulkopuolisen ajan osuus laskee verrattuna neljän maassaolovuoden jälkeiseen tilanteeseen (ks. liite 2).

Kuviosta 4.4 nähdään, että neljän maassaolovuoden jälkeen nuorena maahan muuttaneet ovat olleet suuremman osan maassaoloajasta työllisinä ja pienemmän osan työttöminä kuin vanhemmat ikäryhmät. Työllisen ajan osuus on kaikkein suurin 25–34-vuotiaina maahan muuttaneilla. Työttömän ajan osuus puolestaan on pienin 18–24-vuotiaina muuttaneilla, mutta toisaalta he ovat muita ikäryhmiä useammin opiskelijoita tai muuten työvoiman ulkopuolella. Ainoastaan yli 54-vuotiaina muuttaneet ovat nuorinta ikäluokkaa enemmän työvoiman ulkopuolella. Tässä ikäryhmässä myös työttömien osuus on ylivoimaisesti suurin.

Eri ikäryhmien keskimääräiset työllisen ajan osuudet kasvavat maassaoloajan kuluessa, lukuun ottamatta vanhinta ikäryhmää (ei esitetty kuviossa). Yli 54-vuotiaina maahan tulleilla työllisen ajan osuus laskee hieman. Muutoinkin tässä ikäryhmässä työvoimassa vietetyn ajan osuus laskee ja samalla eläkeajan osuus nousee. Kahdeksan vuoden maassaolon jälkeen 55–64-vuotiaina muuttaneet ovat olleet eläkkeellä keskimäärin hieman alle vuoden.

Kuvio 4.4.

Työmarkkinatilat muuttoïän mukaan, kun henkilö on ollut maassa neljä vuotta.

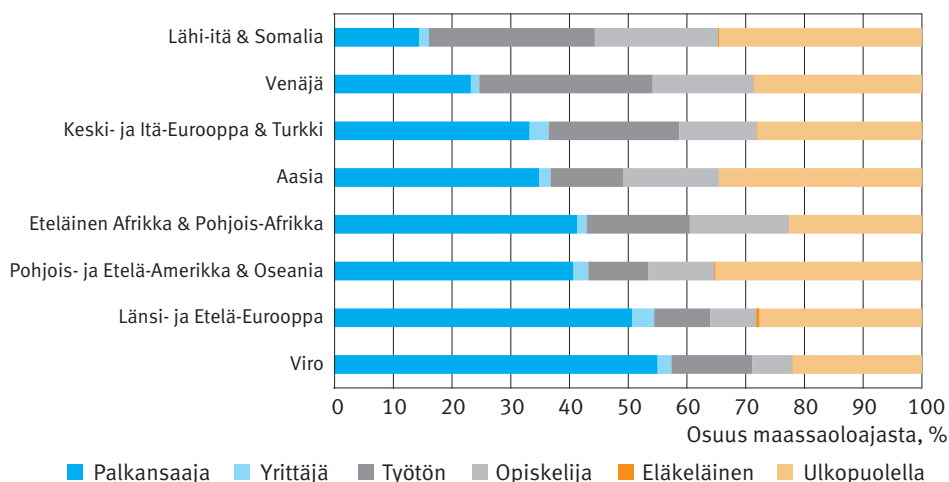

Kuviossa 4.5 on vielä esitetty maassaoloajan jakautuminen eri työmarkkinatiloihin maaryhmän mukaan, kun henkilöt ovat olleet maassa neljä vuotta. Maaryhmien välillä on merkittäviä eroja, jotka heijastelevat maahanmuuton syytä. On kuitenkin myös syytä muistaa, että ryhmien sisäisetkin erot voivat olla suuria. Työllisen ajan osuus maassaoloajasta on kaikkein suurin virolaisilla ja Länsi- ja Etelä-Euroopasta lähtöisin olevilla maahanmuuttajilla. Kaikkein pienin työllisen ajan osuus taas on Lähi-idästä ja Somaliasta lähtöisin olevilla maahanmuuttajilla, joista suuri osa on pakolaisia. Neljän vuoden maassaolon jälkeen virolaiset ja etelä- ja länsieurooppalaiset ovat olleet keskimäärin reilut kaksi vuotta työllisinä, kun Lähi-idästä ja Somaliasta lähtöisin olevat ovat olleet työllisinä vain hieman yli puoli vuotta. Muilla ryhmillä työllisen ajan osuus maassaoloajasta on 25 ja 43 prosentin (1,0 ja 1,7 vuoden) välillä.

Yrittäjänä toimiminen näyttäisi olevan yleisintä länsi- ja eteläeurooppalaisilla sekä keski- ja itäeurooppalaisilla ja turkkilaisilla. Työttömän ajan osuus maassaoloajasta on suurin Venäjältä, Lähi-idästä ja Somaliasta sekä Keski- ja Itä-Euroopasta ja Turkista lähtöisin olevilla muuttajilla. Opiskelu taas on yleisintä Lähi-idästä ja Somaliasta, Venäjältä, eteläisestä Afrikasta ja Pohjois-Afrikasta sekä Aasiasta tulleilla maahanmuuttajilla. Pisimpään työvoiman ulkopuolella ovat Etelä- ja Pohjois-Amerikasta, Aasiasta sekä Lähi-idästä ja Somaliasta lähtöisin olevat maahanmuuttajat. Tuloksia tulkittaessa on syytä muistaa, että maahanmuuttajaväestö on varsin heterogeenista. Muuttajien taustatekijöillä ja maahanmuuton syillä on vaikutusta työllistymiseen ja työmarkkina-asemaan ylipäätensä.

Kuvio 4.5.

Työmarkkinatilat maaryhmän mukaan, kun henkilö on ollut maassa neljä vuotta.

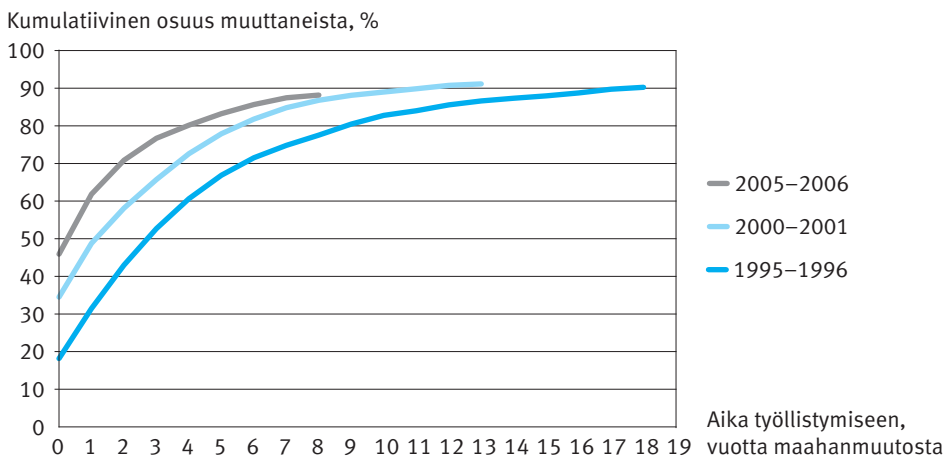

Edellisten tarkastelujen perusteella voidaan todeta, että työllisen ajan osuus maassaoloajasta on suurin myöhemmin Suomeen muuttaneilla, nuorena maahan tulleilla, miehillä ja virolaisilla. Työurien pituuteen vaikuttaa olennaisesti se, kuinka nopeasti maahanmuuttajat työllistyvät saavuttuaan Suomeen. Seuraavaksi tarkastellaankin, kuinka pitkä maassaolo vaaditaan ennen henkilön ensimmäistä työpäivää. Tarkastelut pohjautuvat Eläketurvakeskuksen eläkettä kartuttaneisiin työ- ja yrittäjyyspäiviin vuoden aikana. Keskimääräinen työllistymisaika maahanmuuttajilla on kolme vuotta. Työllistymisen nopeudessa on kuitenkin huomattavia eroja eri maahanmuuttajaryhmien välillä. Mediaaniaika työllistymiselle on yksi vuosi.

Kuvion 4.6 perusteella aika maahanmuutosta ensimmäiseen työpäivään on suhteellisen lyhyt, mutta työllistymisen nopeudessa on eroja muuttokohorttien välillä. Työllistyminen näyttäisi olevan nopeampaa myöhemmin Suomeen muuttaneilla. Ensimmäisessä muuttokohortissa alle viidesosa maahanmuuttajista on ollut muuttovuonna (=0) töissä, toisessa kohortissa kolmasosa ja viimeisessä kohortissa liki puolet. Kaikissa muuttokohorteissa noin 90 prosenttia henkilöistä työllistyy maassaolon aikana. Toisin sanoen, joka kymmenes maahanmuuttaja ei ole ollut töissä päivääkään tarkasteluperiodilla.

Kuvio 4.6.

Aika maahanmuutosta ensimmäiseen työllistymiseen muuttokohorteittain, kumulatiivinen osuus muuttaneista.

Naisten työllistyminen on hitaampaa kuin miesten ja naiset ovat vähemmän työllisinä (ei esitetty kuviossa). Keskimäärin seitsemän prosenttia maahanmuuttaja-

miehistä ei ole ollut maassaoloaikana lainkaan töissä, kun taas maahanmuuttajainaisilla vastaava osuus on 14 prosenttia. Neljän vuoden maassaolon jälkeen ensimmäisen muuttokohortin miehistä 70 prosenttia, toisen kohortin miehistä 83 prosenttia ja viimeisen kohortin miehistä 88 prosenttia on ollut työllisinä. Naisilla vastaavat osuudet ovat ensimmäisessä kohortissa 52 prosenttia, toisessa kohortissa 62 prosenttia ja viimeisessä muuttokohortissa 72 prosenttia.

Edellä suoritettu tarkastelu maahanmuuttajien työllistymisen nopeudesta ei kerro työllisyyden pysyvyydestä tai työurien sirpaleisuudesta. Tämän vuoksi tarkastelemme, miten maassaoloaikana kertyneet työvuodet jakautuvat maahanmuuttajien keskuudessa. Osa maahanmuuttajista ei ole töissä lainkaan maassaoloaikana, osa on töissä koko maassaoloajan ja loput sijoittuvat näiden ääripäiden välille.

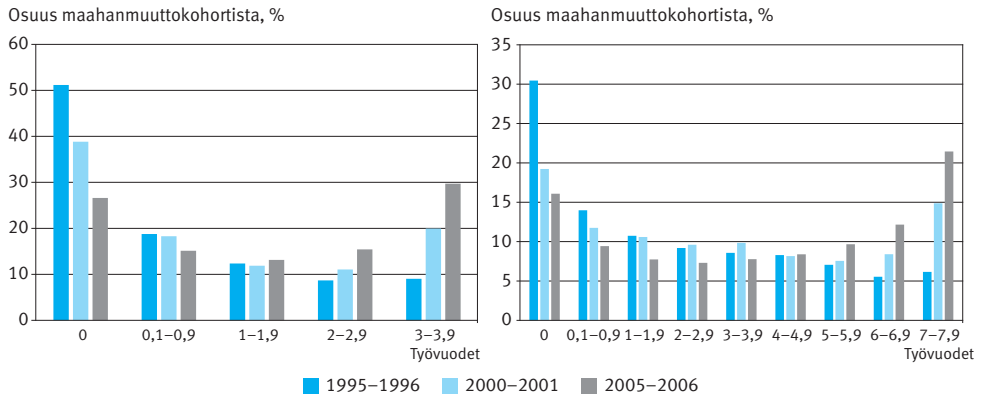
Muuttokohorttien väliset erot työllisyydessä voidaan nähdä kuviosta 4.7. Vuosina 1995–1996 maahan muuttaneet ovat työllistyneet selvästi muita kohortteja heikommin. Ensimmäisessä kohortissa valtaosa (70 %) maahanmuuttajista ei ole ollut lainkaan töissä neljän vuoden maassaolon jälkeen tai on ollut työssä alle vuoden. Tästä kohortista yli kaksi vuotta työssä on ollut vain vajaa viidennes (18 %). Vuosina 2000–2001 tulleista huomattavasti pienempi osa ei ole ollut töissä lainkaan ja suurempi osa (31 %) on ollut yli kaksi vuotta työllisinä. Viimeisen kohortin maahanmuuttajista 45 prosenttia on ollut työllisenä vähintään kaksi vuotta ja näistäkin valtaosa yli kolme vuotta. Myöhemmin maahan muuttaneiden parempaa työllisyyttä selittää todennäköisesti ainakin työperäisen maahanmuuton lisääntyminen. Työllisyys paranee maassaolon aikana, mutta erot muuttokohorttien välillä pysyvät näkyvinä. Kahdeksan maassaolovuoden jälkeen huomattavasti aikaisempaa suurempi osa maahanmuuttajista on ollut yli puolet maassaoloajasta työllistettyinä. Toisaalta vuosina 1995–1996 saapuneista maahanmuuttajista noin 30 prosenttia ei edelleenkään ole ollut lainkaan työllisenä tarkastelujaksolla.

Muuttokohorttien lisäksi myös sukupuolten välillä on suuria eroja työllistymisessä (Kuvio 4.8). Neljän vuoden maassaolon jälkeen naisista lähes 50 prosenttia ei ole ollut töissä, kun miehillä vastaava osuus on puolet pienempi. Lisäksi miehistä 30 prosenttia on ollut lähes koko maassaoloajan töissä, kun naisista yli kolme vuotta työssä olleita on vain 14 prosenttia. Kahdeksan vuoden maassaolon jälkeen sukupuolten väliset erot työllisyydessä ovat edelleen ilmeiset. Maahanmuuttajainaisista yhä lähes 30 prosenttia ei ole ollut töissä lainkaan. Miehillä vastaava osuus on vain 13 prosenttia. Vähintään seitsemän vuotta töis-

sä olleita on maahanmuuttajamiesten keskuudessa 22 prosenttia, kun naisista vain kymmenesosa on ollut työllisenä lähes koko maassaoloajan.

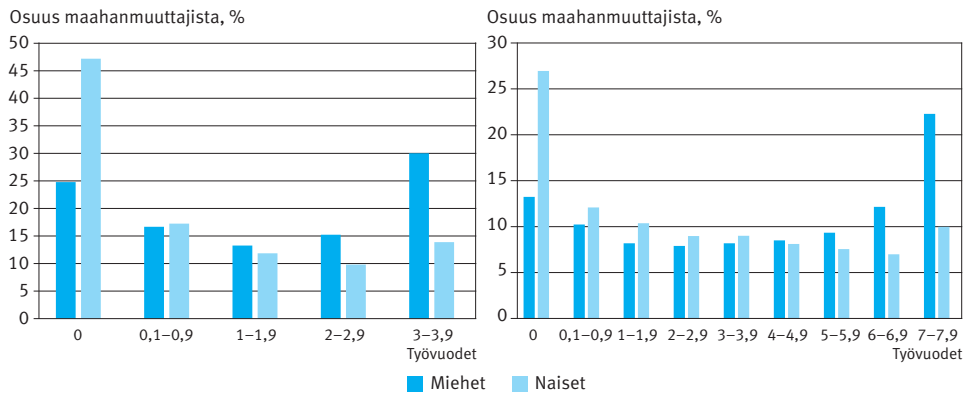
Kuvio 4.7.

Kertyneet työvuodet, kun henkilö ollut maassa neljä vuotta (vasemmalla) tai kahdeksan vuotta (oikealla), osuus maahanmuuttokohortista.

Kuvio 4.8.

Kertyneet työvuodet, kun henkilö ollut maassa neljä vuotta (vasemmalla) tai kahdeksan vuotta (oikealla), miehet ja naiset.

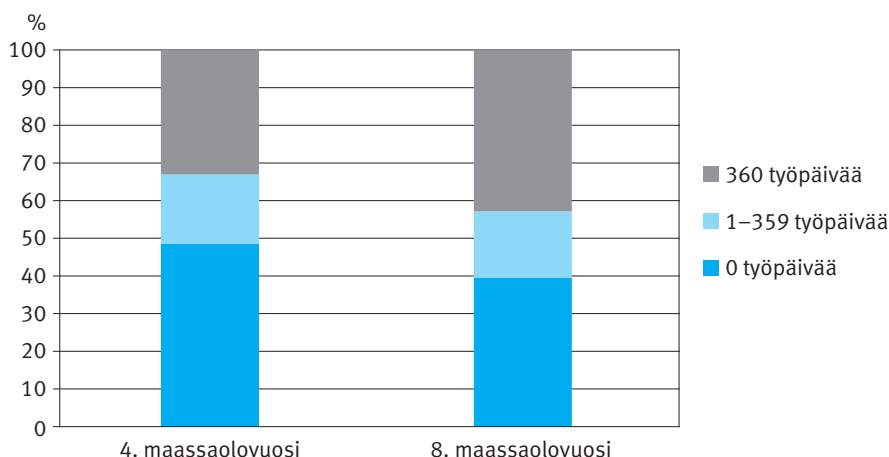

Työmarkkinoille kiinnittymistä on tarkasteltu kuviossa 4.9, jossa on esitetty maahanmuuttajien työpäivät neljännen ja kahdeksannen maassaolovuoden aikana. Maahanmuuttajien työmarkkinoille kiinnittyminen on varsin polarisoitunutta. Suurin osa maahanmuuttajista ei joko ole ollut lainkaan töissä (0 työpäivää) tai on työskennellyt koko vuoden ajan (360 työpäivää). Näiden ääripäiden väliin

sijoittuu, eli osan vuotta työskentelee (1–359 työpäivää), vain vajaa viidennes maahanmuuttajista. Maassaoloajan myötä koko vuoden työskentelevien osuus suurenee ja ei-työskentelevien osuus pienenee; ääripäiden väliin jäävien osuus pysyy samana. Maahanmuuttajien työurat eivät siis näyttäisi olevan sirpaleisia, vaan pikemminkin polarisoituneita. Osaltaan havaintoa voi selittää palkkojen joustamattomuus, minkä vuoksi matalammin koulutettujen maahanmuuttajien on vaikeaa päästä työmarkkinoille (Ho & Shirono 2015). Myös työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmällä saattaa olla vaikutusta, sillä ne luovat kannustinloukkuja. Lyhytaikaisen työn vastaanottaminen etuuksien katkeamisen ja uudelleen hakemisen vuoksi ei ole aina välttämättä kannattavaa.

Kuvio 4.9.

Työpäivät neljännen ja kahdeksannen maassaolovuoden aikana, osuus maahanmuuttajista.

4.2 Työurat ja taustatekijät

Tässä luvussa käydään läpi regressioanalyysin tuloksia eri taustatekijöiden yhteydestä maahanmuuttajien työllistymiseen ja työuran kehitykseen maassaoloaikana. Kuvailevan analyysin yhteydessä (ks. luku 4.1) työllistymisessä havaittiin merkittäviä eroja miesten ja naisten välillä. Tästä syystä regressioanalyysi päätettiin suorittaa erikseen maahanmuuttajamiehille ja -naisille.

Regressioanalyysissä selitettävänä muuttujana on henkilön kumulatiiviset eläkettä kartuttaneet työ- ja yrittäjäyyspäivät (jäljempänä 'työpäivät') vuoden ai-

kana vuosina ilmaistuna.¹⁷ Tavanomaisen regressiomallin (esim. OLS) käyttäminen maahanmuuttajien työpäiviin yhteydessä olevien tekijöiden tutkimisessa saattaa johtaa harhaisiin tuloksiin siitä syystä, että työllistyminen on yhteydessä havaittuihin tekijöihin, jotka saattavat vaikuttaa eri tavalla kertyneiden työpäivien määrään. Tavallinen regressiomalli soveltuu siis käytettäväksi tilanteissa, joissa samat taustatekijät vaikuttavat sekä työllistymiseen että työpäivien määrään. Näin ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa ole, kuten tulemme myöhemmin tässä luvussa osoittamaan.

Kertyneiden työpäivien jakauma sisältää paljon nollahavaintoja, eli aineistosta löytyy paljon niitä maahanmuuttajia, joille ei ole kertynyt yhtään työpäivää koko maassa oleskelun aikana, tai joille työpäiviä alkaa kertyä vasta myöhemmin maassaolovuosina. Useat mallit ovat pyrkineet ratkaisemaan nollahavaintojen huomioimista aineistossa. Esimerkiksi sensuroidussa regressiomallissa tai tobit-mallissa, jossa regressiosuoran määrittämiseen käytetään kaikkia havaintoja ja nolla kuvaa todellista valintaa, alarajan¹⁸ havaintojen suurta määrää käytetään hyväksi. Mallin perusidea lähtee näennäisestä kaksiportaisesta lähestymistavasta, jossa ensimmäinen porräs määrittää positiivisen havainnon todennäköisyyden ja toinen porräs mittaa vaikutusta riippuvaan muuttujaan, sillä ehdolla, että se on positiivinen. Tobit-mallin suurin rajoite on se, että samat parametrit määrittävät sekä positiivisen havaintoarvon todennäköisyyden että vaikutuksen havaintoarvoon sillä ehdolla, että se on positiivinen; osallistumisesta työmarkkinoille ja tehtävistä työpäivistä päätetään samaan aikaan (ks. esim. Humphreys 2013; Burke 2009).

Craggin (1971) ehdottama todellinen kaksiportainen malli (double-hurdle model) on verrattuna tobit-mallin rajoitteisiin joustavampi vaihtoehto siinä, että kaksi porrasta määrittyvät erillisten prosessien kautta. Ensimmäisessä vaiheessa estimoidaan probit-malli ja toisessa vaiheessa typistetty regressiomalli (truncated normal regression). Kummassakin vaiheessa eri selittävät muuttujat voivat määrittää regression lopputulemaa toisin kuin tobit-mallissa. Toisin sanoen, esimerkiksi tässä tutkimuksessa maahanmuuttajien työmarkkinoille osallistumispäätökseen vaikuttavat taustatekijät voivat erota niistä tekijöistä, joilla on yhteys kertyneisiin työpäiviin (Humphreys 2013; Wooldridge 2002, 536–538). Tästä syystä eri selittävien tekijöiden vaikutuksen suunta voi vaihdella probit- ja truncreg -regressioportaiden välillä. Craggin kahden portaan mallissa nollan

17 Eläkettä kartuttaneet työpäivät vuodessa vuosina = työpäivät vuodessa/360.

18 Tässä tutkimuksessa kaksiportaisten mallien estimoinnissa nolla (0) työ- tai rittäjyyspäivää on alarajana.

työpäivän havainto voi paitsi tarkoittaa osallistumattomuutta työmarkkinoille, myös osallistumista työmarkkinoille ilman yhtään havaittua työpäivää. Malli ottaa siis myös huomioon tilanteen, jossa maahanmuuttaja haluaisi työskennellä, mutta erinäisistä tekijöistä johtuen ei löydä työtä.

Taulukossa 4.1 on esitetty Craggin kaksiportaisen mallin tulokset erikseen miehille ja naisille.¹⁹ Ensimmäisessä vaiheessa eli probit-mallissa tarkastellaan eri taustamuuttujien yhteyttä maahanmuuttajien työllistymisen todennäköisyyteen. Tarkemmin sanottuna selitettävänä muuttujana mallissa on binaarimuuttuja, joka saa arvon yksi, jos kumulatiivisia työpäiviä on ollut vähintään yksi vuodessa. Toisessa vaiheessa eli typistetyssä regressiossa ('truncreg') selitettävänä muuttujana on henkilön kumulatiiviset työpäivät vuodessa vuosina ilmaistuna. Tässä mallissa tarkastellaan siis eri taustamuuttujien yhteyttä maahanmuuttajien työuraan sillä ehdolla, että kumulatiiviset työpäivät vuodessa saa positiivisen eli nolaa suuremman arvon. Kunkin selittävän muuttujan yhteys selitettävään muuttujaan on ilmaistu plus- (+) tai miinus (-) -merkeillä. Tarkemmat estimointitulokset löytyvät liitteestä 3.

Craggin kaksiportaisessa mallissa estimaattien tulkinta ei ole yhtä suoraviivaista kuin perinteisissä lineaarisissa malleissa, koska estimaattien suuruusluokkaa ei voida suoraan tulkita. Toisin sanoen tulkinta rajoittuu siihen, onko selittävällä muuttujalla positiivinen vai negatiivinen vaikutus selitettävään muuttujaan. Estimaattien suuruusluokkaa voidaan kuitenkin havainnollistaa marginaalivaikutusten avulla, jotka estimoidaan erikseen kummankin regressiovaiheen jälkeen. (ks. esim. Eakins 2014.) Probit-regressioportaan jälkeen estimoidaan perinteinen marginaalivaikutus eli työllistymisen todennäköisyyden muutos, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön verran. Moniluokkaisten muuttujien tapauksessa selittävä muuttuja muuttuu yhden luokan verran ja muutosta tulee verrata aina referenssiryhmään. Truncreg-regressioportaan jälkeen puolestaan estimoidaan ehdollinen marginaalivaikutus eli kumulatiivisten työpäivien ennustettu muutos, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön verran, ehdolla, että on työllistynyt (kumulatiiviset työpäivät vuodessa saavat nolaa suuremman arvon). Molemmissa tapauksissa tietyn muuttujan marginaalivaikutukset on laskettu siten, että muut selittävät muuttujat on asetettu keskiarvoihinsa. Tulokset marginaalivaikutusten osalta on esitetty liitteessä 4.

¹⁹ Uskottavuusosamäärätestin (likelihood ratio) perusteella Craggin malli selittää aineistoa tilastollisesti merkitsevästi paremmin kuin Tobit-malli.

Taulukko 4.1

Craggin regressiomalli työllistymisen todennäköisyyteen (Probit) ja kertyneeseen työuraan (Truncreg) yhteydessä olevista tekijöistä, miehille ja naisille.

Probit: työllistyminen Truncreg: työuran karttuminen	Miehet		Naiset	
	Probit	Truncreg	Probit	Truncreg
Muuttovuosi (ref. 1996)				
1995	–	(–)	(+)	+
2000	+	+	+	–
2001	+	+	+	–
2005	+	+	(+)	(–)
2006	+	+	+	(–)
Maassaoloaika	+	+	+	+
Maassaoloaika ²	–	–	–	–
Muuttoikä	–	–	–	+
Lyhytaikainen muutto (alle 5 v)	–	–	–	–
Koulutusaste (ref. alin korkea-aste)				
ei tutkintoa tai puuttuu	–	+	–	+
keskiaste	–	–	–	(–)
alempi korkeakoulu	(+)	+	+	+
ylempi korkeakoulu	+	+	+	+
tutkija	+	+	+	+
Opiskelija muuttovuonna	(–)	–	+	–
Suomalainen puoliso muuttovuonna	+	–	+	–
Naimisissa	–	+	–	(–)
Alaikäisten lasten lukumäärä (ref. ei lapsia)				
1–2 lasta	–	+	–	–
3+ lasta	–	–	–	–
Maaryhmä (ref. Venäjä)				
Viro	+	+	+	+
Länsi- ja Etelä-Eurooppa	+	+	+	+
Keski- ja Itä-Eurooppa & Turkki	+	+	+	+
Lähi-itä & Somalia	–	–	–	–
Eteläinen Afrikka & Pohjois-Afrikka	+	+	+	+
Aasia	(+)	+	+	+
Pohjois- ja Etelä-Amerikka & Oseania	+	+	+	+
Tuntematon	+	+	+	+
Havaintoa	213 689	163 703	230 720	140 328

Probit-mallissa selitettävänä on binaarimuuttuja, joka saa arvon yksi, jos kumulatiivisia työpäiviä on vähintään yksi vuodessa. Truncreg-mallissa selitettävänä muuttujana on kumulatiiviset työpäivät vuodessa vuosina. Kunkin muuttujan yhteys selitettävään muuttujaan on ilmaistu + (positiivinen vaikutus) ja – (negatiivinen vaikutus) -merkeillä. Taulukosta puuttuvat muuttujat: havaintovuosi, asuinmaakunta ja toimiala. Tulokset ovat tilastollisesti merkitseviä vähintään viiden prosentin merkitsevyytasolla, pois lukien suluissa olevat.

Tulosten mukaan työllisyyden todennäköisyys kasvaa ja työura pitenee maassaoloajan myötä. Marginaalivaikutusten mukaan työllisyyden todennäköisyys kasvaa keskimäärin miehillä 4 prosenttiyksikköä ja naisilla jopa 7 prosenttiyksikköä jokaista maassa vietettyä vuotta kohden. Työuraa puolestaan maassaolo kerryttää miehillä 0,9 vuotta ja naisilla 0,8 vuotta, ehdolla että on ollut työllinen. Myös Tanskassa työllisyyden todennäköisyyden on havaittu kasvavan maassaoloajan myötä kaikissa maahanmuuttajaryhmissä, nopeimmin pakolaistaustaisilla (Husted ym. 2000). On kuitenkin syytä huomata, että tulosten mukaan maassaoloajan ja työllistymisen tai työuran karttumisen välinen suhde ei ole lineaarinen.

Sekä miehillä että naisilla myöhempinä muuttovuosina eli 2000-luvun puolella muuttaneilla työllistymisen todennäköisyys on suurempi kuin vuonna 1996 muuttaneilla. Yksi eroja selittävä tekijä on Suomen taloudellinen tilanne, joka on vaihdellut saapumisajankohtien välillä. Muuttohetken taloustilanteella kohde- maassa on havaittu olevan merkittävä ja pitkäkestoinen vaikutus maahanmuuttajien työllistymiseen (Åslund & Rooth 2007). Sen sijaan muuttoajankohdan vaikutus työuran karttumiseen vaihtelee miesten ja naisten välillä. Niille maahanmuuttajamiehille, joilla työpäiviä on maassaoloaikana, myöhäisempi muuttovuosi kasvattaa merkittävästi työuraa. Naisilla myöhäisemmän muuttovuoden vaikutus työuraan on negatiivinen, eikä muuttovuosien välillä ole suuria eroja marginaalivaikutuksissa. Havainnon taustalla lienevät sukupuolten väliset erot muun muassa maahanmuuton syissä ja työmarkkinoiden rakenteessa. Osaltaan tulokseen vaikuttanee myös se, että maahanmuuttajanaiset harvemmin työskentelevät suhdanneherkillä aloilla, kun taas maahanmuuttajamiehillä tämä on yleisempää. Lisäksi miehillä työperäisen maahanmuuton osuus on puolet suurempi kuin naisilla. Sen sijaan naisilla perhetekijät ovat ylivoimaisesti tärkein maahanmuuton peruste (Sutela & Larja 2015.)

Tulosten mukaan nuorempina maahan muuttaneilla on suurempi työllistymisen todennäköisyys kuin vanhempana maahan tulleilla. Tämä pätee sekä miehiin että naisiin. Vaikutus on kuitenkin hyvin pieni. Aikaisempien tutkimusten mukaan nuorella iällä maahan muutettaessa sopeutuminen kulttuuriin ja integroituminen työmarkkinoille voi olla helpompaa kuin vanhemmalla iällä muutettaessa (esim. Schaafsma & Sweetman 2001). Tämän lisäksi maahanmuuttajilla mahdollinen työura jää sitä lyhyemmäksi, mitä myöhäisemmällä iällä Suomeen muutetaan. Muuttoikä vaikuttaa kuitenkin työuran karttumiseen vain vähän, sillä estimaatit ja marginaalivaikutukset ovat molemmilla sukupuolilla hyvin lähellä nollaa.

Molemmilla sukupuolilla korkea-asteen koulutus sekä lisää työllistymismahdollisuutta että kartuttaa työuran pituutta verrattuna alhaisempaan koulutustasoon. Esimerkiksi tutkija-asteen koulutus kasvattaa työuraa (ehdolla että on ollut työllinen) maahanmuuttajamiehillä 1,1 vuotta ja maahanmuuttajanaisilla lähes 1,3 vuotta verrattuna alimman korkea-asteen koulutukseen. Tulosten tulkinnaassa on kuitenkin syytä muistaa, että maahanmuuttajien koulutustiedot tutkintorekisterissä ovat varsin puutteelliset. Maahanmuuttajien ulkomailla suoritetut tutkinnot tulevat viranomaisten tietoon ainoastaan silloin, kun maahan muuttanut kirjautuu työvoimatoimiston asiakkaaksi tai jos hänen tutkintonsa laillistetaan. Koulutuksen todellista vaikutusta ei siis voida täysin päätellä tuloksista. Ulkomailla hankittu koulutus ei välttämättä tule rekisteröityä niille maahanmuuttajille, jotka työllistyvät hyvin.

Lähes kaikista maaryhmistä saapuneilla henkilöillä yhteys työllistymisen todennäköisyyteen ja työuran karttumiseen on positiivinen verrattuna referenssiryhmään (Venäjä) – näin on sekä miehillä että naisilla. Marginaalivaikutusten mukaan työuraa kertyy (suhteessa venäläisiin) eniten Länsi- ja Etelä-Euroopasta sekä Virosta muuttaneilla henkilöillä. Poikkeuksena joukossa ovat Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneet henkilöt. Näiltä alueilta muuttaneilla työllistymisen todennäköisyys on heikompi ja työuraa karttuu vähemmän. Tulos on looginen, koska referenssiryhmänä on Venäjältä muuttaneet henkilöt, jotka Lähi-idästä ja Somalista muuttaneiden tavalla työllistyvät huonosti (ks. esim. kuvio 4.5).

Naisilla lähtöalueen vaikutus työuran karttumiseen vaikuttaa suuremmalta kuin miehillä. Syynä lienee se, että naisten referenssiryhmä eli venäjältä tulleet naiset eroavat varsin paljon miesten vastaavasta. Venäjältä muuttaa paljon naisia Suomeen perhesyistä. Lisäksi, Craggin mallin toisessa vaiheessa mukana ovat vain positiiviset havainnot eli ne henkilöt, joille on kertynyt työpäiviä maassa asumisaikana. On paljon maahanmuuttajanaisia, joille työpäiviä ei kerry lainkaan maassaoloaikana. Koska naisten joukko on selvästi miehiä valikoituneempi, naisten kertoimet vaikuttavat suuremmilta kuin miesten. Samasta syystä useiden eri perhetilannetta kuvaavien muuttajien vaikutus on vastakainen miehillä ja naisilla, ja vaikutuksen suunta voi vaihdella probit- ja truncreg -regressioportaiden välillä.

Naimisissa olevat maahanmuuttajat työllistyvät naimattomia heikommin.²⁰ Naisilla naimisissa olo vähentää työllistymisen todennäköisyyttä jopa 5 prosenttiyksikköä. Miehillä naimisissa olon vaikutus on lähellä nollaa. Toisaalta niillä

20 Naimisissa oleviin kuuluvat avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa ja asumerossa olevat henkilöt. Naimattomiin luetaan kuuluviksi myös eronneet ja lesket.

maahanmuuttajamiehillä, joilla on työpäiviä maassaoloaikana, naimisissa olo vaikuttaa positiivisesti työuran kehitykseen. Maahanmuuttajanaisilla vastaava kerroin ei ole tilastollisesti merkitsevä. Naimisissa olevilla maahanmuuttajilla on todennäköisesti paljon nollan työpäivän havaintoja, koska regressioportaat antavat erisuuntaisia tuloksia. Tutkimuskirjallisuudessa perhetekijöiden vaikutukselle on vaikea löytää vertailupohjaa, mutta esimerkiksi Tanskassa maahanmuuttajamiesten naimattomuuden on havaittu vähentävän työllistymisen todennäköisyyttä (Husted ym. 2000).

Maahanmuuttajanaisilla alaikäisten lasten lukumäärä vähentää työllistymisen todennäköisyyttä ja työuran pituutta – mitä enemmän lapsia, sitä suurempi negatiivinen vaikutus. Ulkomaalaistaustaiset naiset perheellistyvät keskimäärin suomalaistaustaisia nuorempana, jolloin koulutus, kielitaito ja työkokemus jäävät usein puutteellisiksi (esim. Larja & Sutela 2015b). Lapsia hoidetaan myös kotihoidontuella pidempään verrattuna valtaväestöön, erityisesti pakolaismaista muuttaneiden keskuudessa (Tervola 2015). Miehillä vaikutusten suunta vaihtelee probit- ja truncreg -regressioportaiden välillä; alaikäiset lapset vähentävät maahanmuuttajamiesten työllistymisen todennäköisyyttä, mutta vähäinen lasten lukumäärä kasvattaa työuran pituutta.

Käytettävissämme ei ollut tietoa maahanmuuton perusteesta. Olemme kuitenkin yrittäneet ottaa muuton mahdollisen perusteen osittain huomioon kahdella binaarimuuttujalla: 'opiskelija muuttovuonna' ja 'suomalainen puoliso muuttovuonna'. Nämä muuttajat kuvaavat muuttovuoden tilannetta ja toimivat korvikemuuttujana (proxy) sille, onko Suomeen muutettu perheen tai opiskelupaikan takia. Tulosten mukaan perhetekijöiden vuoksi muutettaessa työllisyyden todennäköisyys paranee, mutta työura lyhenee. Valtaväestöön kuuluva puoliso voi helpottaa maahanmuuttajan integroitumista yhteiskuntaan, ja esimerkiksi jo olemassa olevat sosiaaliset suhteet ja verkostot voivat auttaa työllistymään paremmin (ks. esim. Nottmeyer 2015; Furtado & Theodoropoulos 2010). Toisaalta perhe voi myös heikentää työuran kehitystä, erityisesti maahanmuuttajanaisilla. Opintojen takia Suomeen muuttaneilla, tulokset vaihtelevat miesten ja naisten kesken. Miehillä opiskelu pienentää työllistymisen todennäköisyyttä ja lyhentää työuraa. Opiskelijat usein työllistyvät vasta opintojen päätyttyä, eivätkä edes välttämättä muuta maahan työllistyäkseen Suomessa. Naisilla puolestaan opiskelu kasvattaa työllistymisen todennäköisyyttä, mutta hidastaa työuran kertymistä. Tämä johtunee siitä, että opiskelu voi lykätä perheen perustamista ja lasten hankintaa, jolloin naisten työllistymismahdollisuudet paranevat. On myös mahdollista, että naiset tekevät työtä opintojen ohessa miehiä useammin. Las-

ten hankinta myöhemmin voi puolestaan aiheuttaa työurakatkoksia, jotka näkyvät työuran kehityksessä.

Osa maahanmuuttajista on muuttanut pois Suomesta tarkastelujakson aikana (ks. kuvio 3.2). Olemme yrittäneet ottaa tämän huomioon binaarimuuttujalla 'lyhytaikainen muutto', joka kuvaa alle viisi vuotta kestänyttä maassaoloa. Sekä miehillä että naisilla lyhytaikainen muutto pienentää työllistymisen todennäköisyyttä ja lyhentää työuraa. Tulos on varsin looginen, sillä maasta poistumisen jälkeen työuraa ei enää kartu. Toisaalta, poismuuttopäätöksiin ovat saattaneet juuri vaikuttaa heikommat työllistymismahdollisuudet; jos työtä ei löydy, niin maasta muutetaan pois parempien mahdollisuuksien toivossa. Maahanmuuttajien paluumuutolle on havaittu matala kynnys esimerkiksi Britanniassa (Dustmann & Weiss 2007).

4.3 Veronalaiset ansiotulot maassaoloaikana

Tässä alaluvussa tarkastellaan 18–64-vuotiaana Suomeen muuttaneiden henkilöiden ansiotulojen kehitystä maassaoloaikana. Tarkasteluja tehdään muuttokohortin, sukupuolen ja maaryhmän mukaan. Tiedot pohjautuvat Verohallinnon rekistereihin, joten ansiotulomuuttujan osalta olemme sidoksissa verotuksen tulokäsitteseen. Ansiotulot tässä tutkimuksessa siis sisältävät palkka- ja yrittäjätulojen lisäksi myös veronalaiset sosiaaliturvaetuudet.²¹ Veronalaisia etuuksia eivät ole esimerkiksi lapsilisät, asumistuet ja toimeentulotuki. Ansiotulot eivät myöskään sisällä pääomatuloja. Selkeyden vuoksi puhumme jatkossa vain 'tuloista' tai 'veronalaisista tuloista'. Vertailukelpoisuuden takia tulot on muutettu kiinteähintaisiksi eli vuoden 2015 rahaksi käyttämällä Tilastokeskuksen elinkustannusindeksiä.²²

Maahantulovuonna keskimäärin 65 prosentilla maahanmuuttajista oli veronalaisia tuloja. Toisena maassaolovuonna osuus nousee jo 90 prosenttiin ja viiden vuoden maassaolon jälkeen jo 97 prosenttia maahanmuuttajista on saanut jotain tuloa. Tuloja saaneiden osuus ei tästä juuri enää kasva myöhempinä maassaolovuosina. Maahanmuuttajista noin kahdella prosentilla ei ole ollut lainkaan

21 Pelkästään palkka- ja yrittäjätulojen tarkastelu tässä yhteydessä ei ole kovin mielekästä, koska maahanmuuttajien joukossa on paljon henkilöitä, jotka eivät työllisty lainkaan maassaoloaikana tai jotka työllistyvät vasta myöhemmin maassaolovuosina.

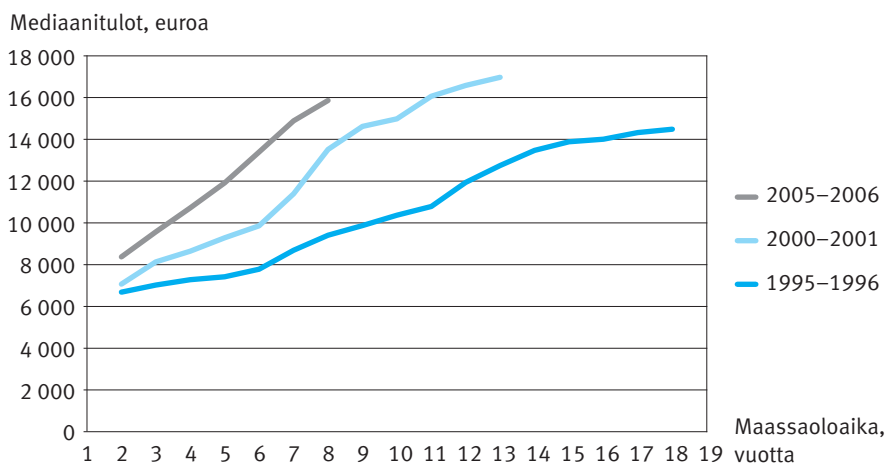
22 Toinen vaihtoehto olisi ollut käyttää Tilastokeskuksen ansiotasoindeksiä. Elinkustannukset ovat tutkimusperiodilla kasvaneet hitaammin kuin ansiotaso. Tästä syystä reaaliset ansiot, lähinnä periodin alkupuolella, ovat elinkustannusindeksiä käytettäessä hieman matalammat kuin mitä ne olisivat ansiotasoindeksiä käytettäessä.

veronalaisia tuloja maassaoloaikana. Nämä henkilöt ovat toisin sanoen olleet koko maassaoloajan pelkästään toimeentulotuen, asumistuen tai muun verovapaan sosiaalietuuden varassa. Esimerkiksi kotoutumistukea vain toimeentulotuen muodossa saavat ja kotona olevat puoliset, jotka eivät saa tai nosta sosiaalietuuksia, kuuluvat tähän joukkoon. Aiemmin on havaittu, että erot sosiaalietuuksien käytössä valtaväestön ja OECD:n ulkopuolisista maista tulleiden maahanmuuttajien välillä poistuvat 20 vuodessa, ja etuuksien käytössä on laskeva suunta lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä maassa vietetyn ajan pidentyessä ja ansioiden samalla kasvaessa (Sarvimäki 2011).

Koko väestön kulutusyksikköä (henkeä) kohden laskettu käytettävissä olevien rahatulojen mediaani on vuosien 2000–2013 aikana noussut tasaisesti noin 17 700 (18 800) eurosta lähes 22 700 (24 000) euroon (Tilastokeskus, tulonjakotilasto). Maahanmuuttajien ansiot ovat huomattavasti pienempiä kuin valtaväestön, mutta maahanmuuttajat ottavat valtaväestöä kiinni maassaoloajan pidentyessä. Kuvioista 4.10 nähdään, että maahanmuuttajien mediaanitulojen kehitys maassaoloaikana on kaikilla tarkastelukohorteilla hyvin samankaltaista. Myöhemmin maahan tulleilla tulojen lähtötaso on kuitenkin selvästi korkeampi. Vuosina 1995–1996 maahan tulleilla veronalaiset tulot näyttävät jäävän alemmalle tasolle kuin myöhemmin maahan tulleilla. Myöhemmillä muuttokohorteilla tulot jäävät alle 18 000 euron ja ensimmäisellä kohortilla noin 15 000 euroon vuodessa.

Kuvio 4.10

Maahanmuuttajien mediaanitulojen kehitys maassaoloaikana, muuttokohorteittain.

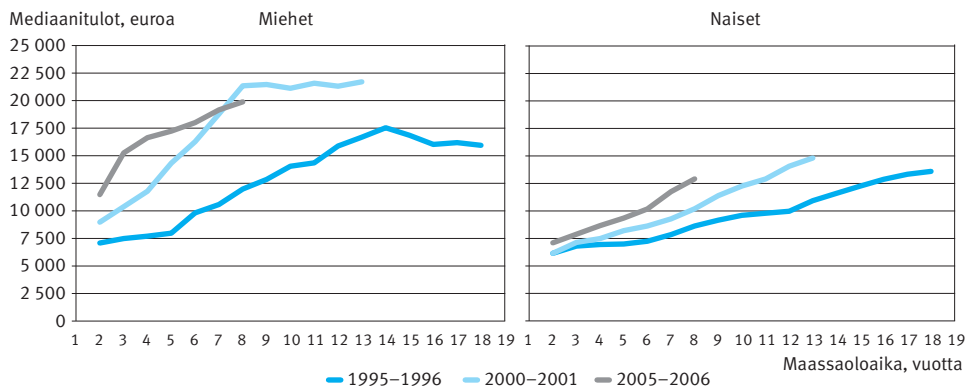

Osaltaan muuttokohorttien välisiä tuloeroja selittää kohorttien erilainen rakenne ja muuttohetken taloustilanne. 1990-luvulla Suomeen saapui paljon humanitäärisin perustein muuttavia, joiden työllistymistodennäköisyyden on havaittu olevan muita maahanmuuttajaryhmiä heikompi (Husted ym. 2000). Maahanmuuttajien ansiokehityksen on havaittu myös olevan suhdannealtista (Åslund & Rooth 2007). Myös työvoimapolitiikka ja valtaväestön asenteet ovat vaihdelleet eri muuttokohorttien välillä, millä on voinut olla vaikutusta maahanmuuttajien työllistymiseen ja sitä kautta ansioiden kehitykseen (Sarvimäki & Hämäläinen 2016; Jaakkola 2009). Maahanmuuton kasvaessa erilaisia kotoutumista ja työllistymistä edistäviä toimia on lisätty Suomessa.

Erot maahanmuuttajamiesten ja -naisten mediaanitulojen kehityksessä maassaoloaikana ovat merkittäviä (Kuvio 4.11). Miehillä tulojen lähtötaso on korkeampi ja tulotaso nousee huomattavasti nopeammin kuin naisilla. Vuosina 1995–1996 maahan muuttaneilla veronalaiset tulot lähtivät melko samalta tasolta, mutta miehillä ne nousivat nopeammin. Myöhemmin maahan tulleilla naisten mediaanitulojen lähtötaso on jäänyt pienemmäksi kuin miehillä. Osaltaan kehitystä selittää naisten heikompi työllisyys. Maahanmuuttajanaisilla työllistyminen on hitaampaa ja työurat jäävät selvästi lyhyemmiksi kuin miehillä.

Kuvio 4.11.

Maahanmuuttajien mediaanitulojen kehitys maassaoloaikana, miehet ja naiset muuttokohorteittain.

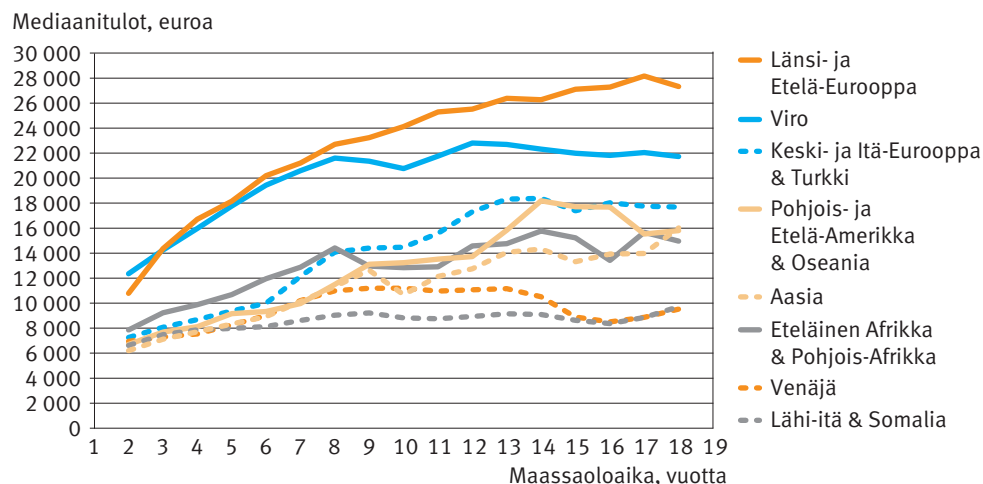

Myös eri maaryhmien välillä on suuria eroja mediaanitulojen kehityksessä (Kuvio 4.12). Tulot ovat kaikkein korkeimpia länsi- ja eteläeurooppalaisilla ja virolaisilla, joilla myös työllisyyskehitys on suhteellisen hyvä. Vaikka virolaiset ovat

eniten työllisinä, heidän keskimääräiset vuositulonsa jäävät kuitenkin muutamia tuhansia euroja länsi- ja etelä-eurooppalaisia pienemmiksi. Muilla ryhmillä veronalaisten tulojen lähtötaso on huomattavasti matalampi. Keski- ja Itä-Euroopasta ja Turkista, Amerikoista ja Oseaniasta, Aasiasta, sekä Eteläisestä ja Pohjois-Afrikasta lähtöisin olevilla maahanmuuttajilla tulotaso nousee maassaoloaikana, mutta jää huomattavasti pienemmäksi kuin länsi- ja eteläeurooppalaisilla. Sen sijaan Venäjältä ja Lähi-idästä ja Somaliasta lähtöisin olevilla tulot pysyvät lähellä lähtötasoa koko tarkastelujakson ajan.

Kuvio 4.12

Maahanmuuttajien mediaanitulojen kehitys maassaoloaikana maaryhmittäin.

On syytä huomioida, että mukana ovat kaikki kolme maahanmuuttokohorttia. Tästä johtuen maaryhmien rakenne myöhempinä maassaolovuosina vaihtelee. Ensimmäiset kahdeksan maassaolovuotta sisältävät kaikki kolme muuttokohorttia.

Eroja maaryhmien välillä tuloissa ja niiden kehityksessä voivat selittää muun muassa maahanmuuton syyt ja niihin liittyvät tekijät. Esimerkiksi maahanmuuttajien koulutus rakenne ja kielitaito vaihtelevat maahanmuuton syyn mukaan (Larja & Sutela 2015a; Nieminen & Larja 2015). Vuonna 2014 Suomessa asuvista pakolaistaustaisista maahanmuuttajista 40 prosenttia oli suorittanut korkeintaan perusasteen oppimäärän, ja näiden henkilöiden joukossa on myös luku- ja kirjoitustaidottomia. Muissa ryhmissä vastaava osuus oli vain 14–17 prosenttia. (Larja & Sutela 2015a.) Suurella joukolla pakolaistaustaisia ei näin ollen ole mahdollisuutta työllistyä samalla tavalla kuin monilla koulutetuilla ja kieli-

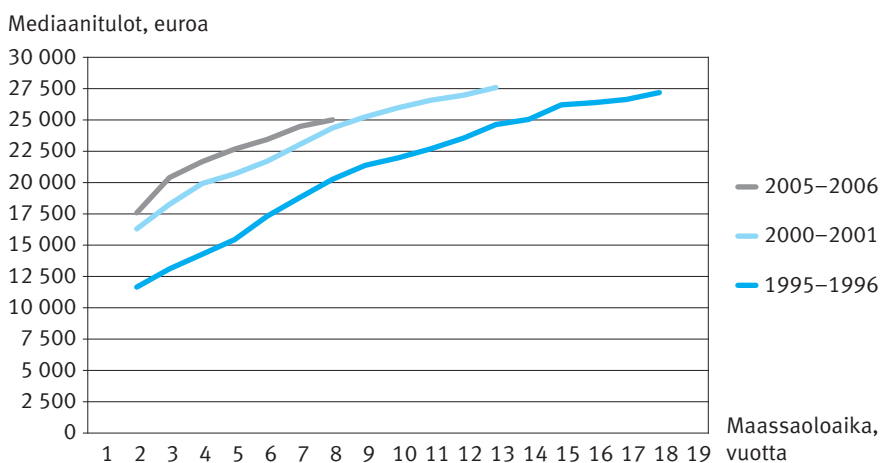
taitoisilla muuttajilla. Yhdysvalloissa on havaittu, että englantia osaavilla on 14 prosenttia korkeammat ansiot verrattuna niihin, jotka eivät osaa englantia sujuvasti (Chiswick & Miller 2002). Kielitaito on läheisesti yhteydessä myös koulutukseen, sillä kielitaitoisen muuttajan koulutuksessa hankitut taidot on helppompi valjastaa tuottavaan käyttöön; muuttaja myös saa tuottavammasta työstä enemmän tuloja (ibid.).

Edellä olevat tarkastelut maahanmuuttajien tulojen kehityksestä sisältävät kaikki veronalaiset ansiotulot eli palkka- ja yrittäjätulojen lisäksi myös veronalaiset etuudet. Seuraavassa tarkastellaan ansiotulojen kehitystä pelkästään niille maahanmuuttajille, joilla työpäiviä on ollut vähintään yksi vuodessa. Tällä tavoin karsitaan tarkastelusta pois suurin osa koko maassaoloajan pelkästään etuuksien varassa olevista maahanmuuttajista.

Kuviosta 4.13 nähdään, että vähintään yhden työpäivän vuodessa tehneillä maahanmuuttajilla mediaanitulot ovat lähtötasoltaan jokaisessa kohortissa korkeampia kuin kaikkien maahanmuuttajien mediaanitulot (vrt. kuvio 4.10). Myöhemmin, vuosina 2000–2001 ja 2005–2006, saapuneiden kohorttien mediaanitulot ovat myös ensimmäisenä tarkasteluvuonna selkeästi korkeammat kuin ensimmäisen kohortin, mikä voi olla seurausta työperäisen maahanmuuton yleistymisestä – valmiin työpaikan perässä muuttavien tulot ovat heti muuton jälkeen paremmalla tasolla. Veronalaiset tulot kasvavat kaikilla kohorteilla ensimmäisten seitsemän vuoden aikana samalla tavalla.

Kuvio 4.13.

Maahanmuuttajien mediaanitulojen kehitys maassaoloaikana vähintään yhden työpäivän vuodessa omaaville, muuttokohorteittain.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Maahanmuutto on Suomessa laajemmassa mittakaavassa kohtalaisen uusi ilmiö. Suomeen kohdistunut maahanmuutto käynnistyi laajemmin 1990-luvun alussa, mutta erityisesti 2000-luvun aikana Suomeen muuttaneiden ulkomaan kansalaisten määrä on kasvanut. Suurin osa Suomeen tulleista maahanmuuttajista on työikäisiä, mutta heidän työuristaan tiedetään verrattain vähän.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu maahanmuuttajien työuria ja ansioita rekisteriaineiston ja tilastollisen analyysin avulla. Tutkimusaineisto muodostui Suomeen vuosina 1995, 1996, 2000, 2001, 2005 ja 2006 muuttaneista ulkomaan kansalaisista. Heitä seurattiin vuoteen 2013 saakka tai kunnes henkilö muutti pois Suomesta.

Tutkimuksessa havaittiin, että maahanmuuttajaväestö on hyvin moninainen ryhmä. Muuttajien taustatekijöillä on merkittävä vaikutus työllistymiseen ja työurien etenemiseen. Aika maahanmuutosta ensimmäiseen työpäivään on suhteellisen lyhyt (mediaani yksi vuosi), mutta työurissa on suuria eroja muuttokohorttien, sukupuolten ja maaryhmien välillä. Virosta ja Länsi- ja Etelä-Euroopasta muuttaneet ovat työllistyneet parhaiten, työuraa on kertynyt hyvin ja ansiot ovat kasvaneet. Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneiden tilanne työmarkkinoilla on heikoin.

Maahanmuuttajien kiinnittyminen työmarkkinoille ja työskenteleminen on pääosin polarisoitunutta: töissä ollaan koko vuoden ajan tai ei lainkaan. Maahanmuuttajamiesten työllisyystilanne on selvästi parempi kuin maahanmuuttajanaisten. Heikon työllisyyden myötä naisten ansiot jäävät hyvin pieniksi. Esimerkiksi kahdeksan maassaolovuoden jälkeen naisten mediaaniansiot olivat parhaimmillaankin vain 13 000 euroa vuodessa. Maahanmuuttajamiehillä mediaaniansiot olivat yli 20 000 euroa vuodessa.

Regressioanalyysin perusteella sekä miehillä että naisilla työllisyys kasvaa ja työura pitenee maassaoloajan kuluessa. Työllisyyden todennäköisyys kasvaa keskimäärin miehillä 4 prosenttiyksikköä ja naisilla jopa 7 prosenttiyksikköä jokaista maassa vietettyä vuotta kohden. Työura puolestaan pitenee miehillä keskimäärin 0,9 vuotta (11 kk) ja naisilla 0,8 vuotta (9 kk) jokaista maassa asutua vuotta kohden, ehdolla että on ollut työllinen. Maassaoloajan ja työllistymisen tai työuran karttumisen välinen suhde ei ole kuitenkaan lineaarinen. Maaryhmistä poikkeuksena ovat Lähi-idästä ja Somaliasta muuttaneet henkilöt, joiden työurat jäävät selvästi muita maaryhmiä lyhyemmiksi. Myös Tanskassa pa-

kolaistaustaisten maahanmuuttajien työllistymistodennäköisyyden on havaittu olevan pienempi kuin muiden maahanmuuttajaryhmien (Husted ym. 2000).

Estimointitulosten mukaan korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla on suurempi työllistymistodennäköisyys ja pidempi työura sukupuolesta riippumatta. Sen sijaan useiden eri perhetekijöiden vaikutukset vaihtelevat miesten ja naisten välillä. Maahanmuuttajamiehillä naimisissa ololla on positiivinen vaikutus työuraan. Vastaavia tuloksia on saatu Tanskasta työllistymiseen liittyen (Husted ym. 2000). Naisilla sen sijaan naimattomuus ja se, että henkilöllä ei ole lapsia, ovat tärkeitä työuraa edistäviä tekijöitä. Ulkomaalaistaustaiset naiset perheellistyvät keskimäärin suomalaistaustaisia nuorempana ja usein hoitavat lapsiaan pidempään kotona kuin suomalaistaustaiset naiset (Larja & Sutela 2015b; Tervola 2015). Perheellisten maahanmuuttajanaisten tukeminen, esimerkiksi koulutuksen, kielitaidon ja työkokemuksen hankkimiseksi, olisikin erityisen tärkeää, jotta heidät saataisiin paremmin integroitumaan työmarkkinoille.

Kuvailevassa analyysissä havaittiin, että myöhemmin maahan muuttaneiden henkilöiden työllinen aika on suhteellisesti pidempi ja ansiot ovat korkeammat kuin aiemmin muuttaneiden. Erot muuttokohorttien välillä työllistymisen todennäköisyydessä säilyvät myös regressioanalyysissä, kun henkilön taustatekijät ja talouden suhdannevaihtelu on otettu huomioon. Miehillä muuttokohorttien väliset erot näkyvät myös työuran karttumisessa. Yhteiskunnan ja talouden tila maahanmuuttovuonna näyttää jättävän pysyvän vaikutuksen tuleviin työvuosiin. Samankaltaisia tuloksia on havaittu esimerkiksi Ruotsissa (Åslund & Rooth 2007). Aiemmin Suomeen muuttaneiden kohdalla esimerkiksi kotouttamistoimien puute ja maahanmuuttajiin kohdistuvat asenteet ovat voineet vaikuttaa työuran alkuun. Työmarkkinoille pääsemisen vaikeudet voivat näkyä heikompana työllisyytenä koko seuranta-ajan. Asenteiden ja työmarkkinoiden muuttuminen avoimmemmiksi on sen sijaan voinut helpottaa myöhempien kohorttien pääsyä työmarkkinoille.

Eri maaryhmistä tulleiden maahanmuuttajien välillä on suuria eroja työllisyydessä esimerkiksi eritasoisten koulutustaustojen ja kielitaitojen takia (Niemi 2015; Husted ym. 2000). Myös lähtömaiden poliittistaloudelliset olot voivat vaikuttaa maahanmuuttajien kykyyn sopeutua yhteiskuntaan, kykyyn hankkia koulutusta ja työtä sekä yleensäkin kykyyn pärjätä elämässä. Esimerkiksi pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla entisessä kotimaassa koetut traumaattiset tapahtumat voivat pitkään vaikuttaa elämään, toimintakykyyn ja kotoutumiseen (Castaneda ym. 2015). Aikaisempien tutkimusten mukaan lähtömaiden poliit-

tistaloudelliset olot selittävät myös suurta osaa eri maahanmuuttajaryhmien välisestä ansioeroista (Borjas 1987).

Jatkossa olisi syytä tarkastella tarkemmin maahanmuuttajien työllistymistä ja työurien kehitystä maahantulon syyn perusteella sekä tutkia koulutuksen ja muiden yksilötason taustatekijöiden vaikutusta muuttajien ansioihin. Mielienkiintoista olisi myös selvittää maahanmuuttajien työmarkkinoille kiinnittymiseen kuluvan ajan yhteyttä taustatekijöihin erilaisten duraatiomallien avulla. Maahanmuuttajien poismuuttopäätökseen liittyvien tekijöiden tarkasteleminen voisi myös tarjota uutta lisätietoa, sillä maahanmuuttajien paluumuutolle on aikaisemmin todettu matala kynnys (Dustmann & Weiss 2007). Tutkimusaineiston maahanmuuttajista lähes viidennes muutti pois Suomesta tarkastelujakson aikana. Lisäksi regressioanalyysissä havaittiin, että lyhytaikaisesti maahanmuuttaneilla työllistymistodennäköisyys on pienempi, mikä voi osaltaan selittää poismuuttopäätöstä.

Maahanmuuttajien heikko työllisyys on herättänyt kysymyksen pohjoismaisen työmarkkinamallin toimivuudesta (ks. Ho & Shirono 2015). Ero nuorten ja kouluttamattomien työttömyysasteen ja kokonaistyöttömyysasteen välillä on suuri, mikä viittaa työmarkkinoiden joustavoittamisen tarpeeseen. Palkkojen parempi joustavuus yhdessä aktiivisten työmarkkinatoimien kanssa voisi mahdollistaa matalammin koulutettujen maahanmuuttajien pääsyn työmarkkinoille. Myös kielikoulutusta ja sen yhdistämistä kattavasti työvoimapoliittisiin toimenpiteisiin tulisi edelleen lisätä, sillä suuri osa ulkomaalaistaustaisista ei-työllisistä pitää kielitaidon puutetta tärkeimpänä esteenä työllistymiselle (Nieminen 2015). Joka neljäs ulkomaalaistaustainen hallitsee Suomen kielestä vain alkeet (Nieminen & Larja 2015). Inhimillisen pääoman, kuten koulutuksen, tuoton työllisyyden ja ansioiden muodossa on havaittu olevan korkeampi niille maahanmuuttajille, jotka osaavat kohdemaan kieltä sujuvasti (Chiswick & Miller 2002).

Tutkimuksessa havaittiin viitteitä maahanmuuttajien työskentelemisen polarisoituneisuudesta. Osaltaan havaintoa selittää jo edellä mainittu työmarkkinoiden ja palkkojen joustamattomuus, mutta myös työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmällä on vaikutusta, sillä ne luovat kannustin- ja byrokraloukkuja. Lyhytaikaisen työn vastaanottaminen etuuskien katkeamisen ja uudelleen hakemisen vuoksi ei ole aina välttämättä kannattavaa. Sen lisäksi, että työttömyys ja muun sosiaaliturvan taso voi vaikuttaa työn vastaanottamisen kynnykseen ja sitä kautta työllisyyteen, sosiaaliturvalla saattaa olla merkityksiä muuttopäätöksiin. Empiiriset tutkimustulokset sosiaaliturvan tason ja maahanmuuton välisestä yhteydestä ovat kuitenkin ristiriitaisia (De Giorgi & Pellizzari 2009). Työvoi-

ma- ja sosiaalipolitiikalla olisi pyrittävä entistä paremmin vaikuttamaan työnteon kannattavuuteen.

Maahanmuutto ja maahanmuuttajien valtaväestöä merkittävästi heikompi työllisyys herättävät kysymyksiä myös eläketurvasta. Jos kasvavalla joukolla maahanmuuttajia työura jää lyhyeksi ja ansiot pieniksi, myös työeläke jää pieneksi. Työeläkejärjestelmän perustamisen jälkeen työeläkkeen merkitys eläkeläisten toimeentulona on vahvistunut. Maahanmuutto nostaa esille tarpeen huolehtia perusturvan kehityksestä myös jatkossa. Tulevana eläkeaikana perusturvan varaan jäävät erityisesti maahanmuuttajanaiset, joiden työllinen aika on lyhyt ja ansiot pienet. Samalla tapaa perusturvan varaan uhkaavat jäädä myös vanhemmalla iällä maahan muuttaneet henkilöt, jotka viettävät suurimman osan maassaoloajastaan työttöminä tai työvoiman ulkopuolella. Myös lähtömaalla on luonnollisesti vaikutusta vanhemmalla iällä muuttaneiden toimeentuloon eläkeaikana, sillä kehittyneistä maista muuttaneilla eläkettä on yleensä kertynyt jo lähtömaassa. Jatkossa olisikin hyödyllistä tehdä laskelmia eri maahanmuuttajaryhmien eläkekattumista. Kokonaiseläkkeen laskeminen edellyttäisi kuitenkin tietoa ulkomailla ansaituista eläkkeistä.

Maahanmuuttajien vaikutus Suomen kansantalouteen riippuu vahvasti heidän työllisyydestään. Jokainen maahanmuuttaja vaikuttaa julkiseen talouteen esimerkiksi maksettujen verojen ja saatujen etuuksien kautta, minkä vuoksi työllistyminen on tärkeää. Henkilöille, jotka eivät osallistu työmarkkinoille, ei ole vaikutusta työeläkejärjestelmään, koska he eivät maksa eläkemaksuja eivätkä saa työeläkettä. Sen sijaan työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävillä on vaikutusta julkiseen talouteen ja he ovat myös potentiaalisia kansan- ja takuueläkkeen saajia. Menetetyt verotulot ja kasvanut sosiaalietuuksien käyttö voivat heikentää julkisen talouden rahoitustasapainoa. Työllisten maahanmuuttajien voidaan arvioida vaikuttavan työeläkejärjestelmään myönteisesti, koska he kasvattavat työvoiman määrää ja palkkasummaa sekä vakuutusmaksutuloa ikääntyvässä Suomessa. Lisäksi heille aikanaan maksettava työeläke tulee ikärakenteen takia maksuun vasta vuosikymmeniä myöhemmin.

Muuttajien nuoren ikärakenteen vuoksi maahanmuuttajille maksetut eläkkeet ovat toistaiseksi olleet marginaalinen osa eläkemenosta. Tulevaisuudessa maahanmuuttajien eläkkeet ja niihin suoraan vaikuttavat työurat ovat talouden näkökulmasta yhä tärkeämpiä maahanmuuttajaväestön ikääntyessä ja määrän kasvaessa. Tämän tutkimuksen tulokset voivat osaltaan auttaa arvioimaan maahanmuuton vaikutuksia julkiseen talouteen sekä eläkejärjestelmään ja sen rahoitukseen jatkossa. Suomen lyhyen maahanmuuttohistorian takia on

kuitenkin muistettava, että esimerkiksi julkiseen talouteen liittyvien elinkaari-laskelmien tekemiseen tarvittavaa aineistoa ei ole vielä olemassa tarpeeksi. Aineistoa elinkaarilaskelmiin tarvittavista julkisista tuloista ja menoista saadaan enemmän vasta tulevaisuudessa.

LIITTEET

Liite 1 Työllistä aikaa kuvaavat muuttajat

Tutkimuksen keskeisenä tarkastelukohteena on maahanmuuttajien työmarkkina-asema ja erityisesti maahanmuuttajien työllisyys ja sen kehitys maassaoloaikana. Tämän vuoksi vertailimme kolmea eri työllistä aikaa kuvaavaa muuttujaa ennen analyysissä käytettävän muuttujan valintaa. Muuttujavaihtoehdot olivat:

- Tilastokeskuksen (TK) Pääasiallinen toiminta työllinen, vuoden lopun tilanne
- Eläketurvakeskuksen (ETK) Eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävakuutettu aika, päivää/vuosi
- Eläketurvakeskuksen (ETK) Työeläkettä kartuttanut työura 18 ikävuodesta lähtien kunkin kalenterivuoden loppuun mennessä, vuotta.

Työllistä aikaa kuvaavien muuttujien sisältö pääpiirteissään

Pääasiallinen toiminta työllinen

Pääasiallisen toiminnan käsite kuvaa henkilön taloudellisen toiminnan laatua. Väestö jaetaan pääasiallisen toiminnan perusteella työvoimaan kuuluviin ja työvoiman ulkopuolella oleviin. Työlliseen työvoimaan luetaan kaikki 18–74-vuotiaat henkilöt, jotka vuoden viimeisellä viikolla olivat ansiotyössä eivätkä olleet työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa tai suorittamassa varusmies- tai siviilipalvelua. Muita pääasiallisen toiminnan luokkia ovat muun muassa työtön, opiskelija, eläkeläinen ja muut työvoiman ulkopuolella olevat. Tieto työllisyydestä perustuu työeläke- ja veroviranomaisten tietoihin.

Eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävakuutettu aika, pv/vuosi

Tieto poimitaan työeläkejärjestelmän yhteisestä ansaintarekisteristä rekisteröityjen työsuhteiden perusteella. Muuttujaa muodostettaessa ei tutkita eläkkeellä oloa eikä ikärajoja eläkkeen karttumisen näkökulmasta, vaan kaikki eläkevakuutettu työ lasketaan työlliseksi ajaksi. Työeläkevakuutus on lakisääteinen ja

pakollinen. Työnantajan on otettava se 18–68-vuotiaalle työntekijälle, kun työntekijän ansiot ylittävät kuukaudessa vakuuttamisvelvollisuuden alarajan.

Työeläkettä kartuttanut työura 18 ikävuodesta lähtien kunkin kalenterivuoden loppuun mennessä

Työuran pituudella tarkoitetaan toteutunutta työssäoloajan pituutta vuosina siten, kun se on työeläkerekistereistä saatavissa. Edellisestä muuttajasta poiketen tyouratieto tehdään mahdollisimman tarkasti eläkkeen karttumisen perusteella ansaintarekisterin tiedoista. Työura alkaa karttua 18 ikävuoden täyttämisen jälkeen. Vanhuuseläkkeelle siirtymisen jälkeen työuraa ei enää kartu, vaikka tekisikin töitä eläkkeen rinnalla. Sen sijaan esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla tehdystä työstä kertyy työuraa. Vaikka nykyään palkattomilta ajoiltakin (esimerkiksi työttömyysaika, vanhempainvapaa tai opiskelu) kertyy eläkettä, niitä ei lasketa osaksi työuraa. Poikkeuksen muodostavat ennen vuotta 2005 alle vuoden kestäneet palkattomat ajat, jolloin työsuhde ei katkennut. Näitä ei voida erottaa työurasta. Myös vähäinen tai osa-aikaisesti tehty työ lasketaan työuraan samanarvoisesti kuin kokoaikatyö.

Maahanmuuttajien työllinen aika eri mittareiden valossa

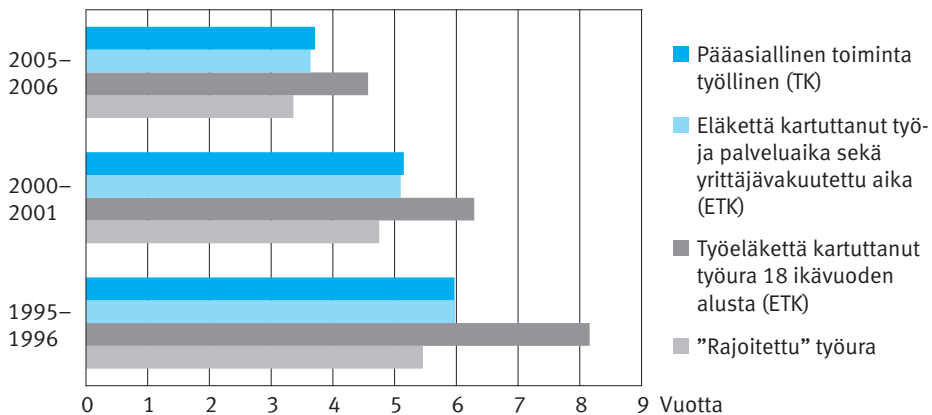
Maahanmuuttajien työllisyyskehityksen tarkasteluissa keskeisellä sijalla ovat maahanmuuttovuosi, maahanmuuttoikä ja se, mitä muuttajille tapahtuu maahanmuuton jälkeen. Kuvioissa 1 ja 2 on esitetty maahanmuuttajien keskimääräinen työllisenä oloaika vuosina ja suhteessa maassaoloaikaan eri mittareiden valossa muuttokohorteittain. Työllisenä oloaika on saatu siten, että jokaisesta maahanmuuttokohortista on seurattu maahantulovuodesta joko maasta poismuuttoon tai vuoteen 2013 asti, eli vuosina 1995–96 muuttaneita on seurattu pisimmillään 19 vuotta, vuosina 2000–2001 muuttaneita 14 vuotta ja vuosina 2005–2006 muuttaneita 9 vuotta.

Kuten kuvioista voidaan havaita, pääasiallista toimintaa ja eläkettä kartuttanutta työ- ja palveluaikaa sekä yrittäjävakuutettua aikaa kuvaavat muuttajat tuottavat keskenään lähes identtisen tuloksen maahanmuuttokohortista riippumatta. Niiden perusteella keskimääräinen työllisenä oloaika on lyhin (3,5 vuotta) vuosina 2005–2006 maahan muuttaneilla. Suhteellisesti tämä kohortti on kuitenkin ollut työllisenä suuremman osan maassaoloajasta kuin aikaisemmin muuttaneet. Työuramuuttuja antaa kahteen muuhun muuttajaan verrattuna selväs-

ti suotuisamman kuvan maahanmuuttajien työllisyydestä; kohortista riippuen työllistä aikaa on kertynyt keskimäärin 1–2 vuotta muita mittareita enemmän. Työllisen ajan osuudella mitaten ero muihin tarkastelun kohteena oleviin muuttajiin on yli kymmenen prosenttiyksikköä (Kuvio 2).

Kuvio 1.

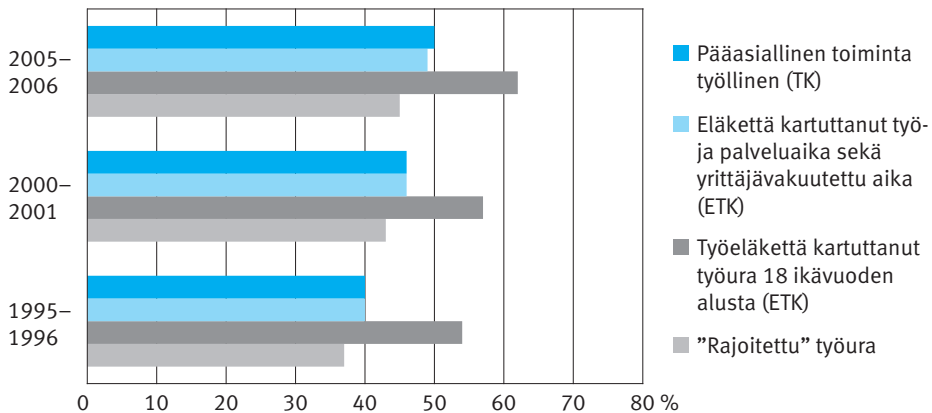
Työllinen aika keskimäärin maassaoloaikana maahanmuuttokohorteittain, vuotta, maahanmuuttoikä 18–64 vuotta.

Huom. "rajoitettu" työura on saatu rajoittamalla maahanmuuttovuoden työura korkeintaan vuoden pituiseksi.

Kuvio 2.

Työllisen ajan osuus maassaoloajasta muuttokohorteittain, prosenttia, maahanmuuttoikä 18–64 vuotta.

Huom. "rajoitettu" työura on saatu rajoittamalla maahanmuuttovuoden työura korkeintaan vuoden pituiseksi.

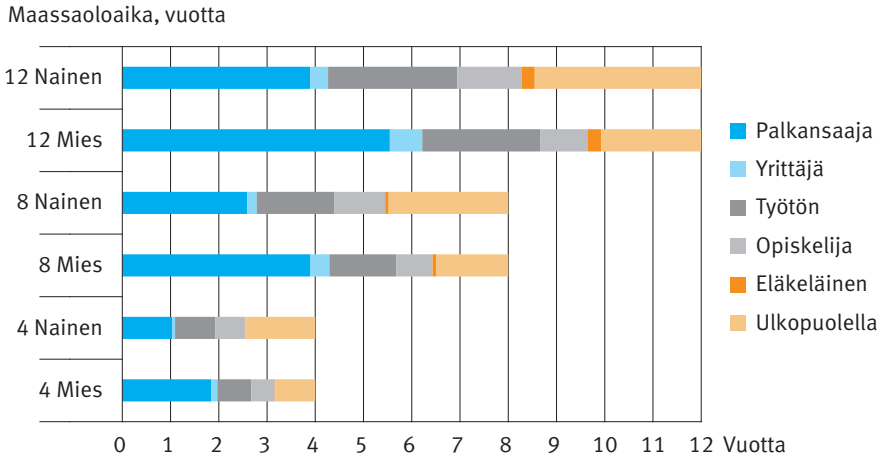
Suuri ero työuran pituutta kuvaavan muuttujan ja muiden muuttujien välillä johtuu pääosin siitä, että osalla maahanmuuttajista työuraa on jo maahan tullessa, joillakin huomattavan pitkiäkin työuria. Käytännössä tämä tarkoittaa, että he todennäköisesti ovat asuneet Suomessa jo aikaisemmin. Pääasiallinen toiminta ja eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävakuutettu aika sen sijaan alkavat maahantulohetkellä nollassa. Mikäli jo aikaisemmin maassa asuneiden maahanmuuttajien työuran pituus suhteutetaan tässä tutkimuksessa havaittuun maassaoloaikaan, ei saada oikeaa kuvaa työmarkkina-aseman kehityksestä tässä käytetyllä tarkasteluperiodilla.

Jotta työuramuuttuja olisi likimain vertailukelpoinen muiden muuttujien kanssa, rajoitimme työuraa siten, että maahantulo vuoden työura sai olla korkeintaan vuoden pituinen. Kuten kuvioista 1 ja 2 näkyy, ”rajoitettu” työura on varsin erilainen kuin alkuperäinen; se on kolmanneksen tai neljänneksen lyhempi kuin työuraa kuvaava muuttuja alun perin.

Kun maahanmuuttovuoden työura on rajoitettu korkeintaan vuoden mittaiseksi, lopputulos on hyvin samankaltainen muiden muuttujien kanssa. Rajoitettu työura antaa kaikille muuttokohorteille jonkin verran alemmat työllisyyslukemat kuin kaksi muuta mittaria; esimerkiksi työllisen ajan osuus maassaoloajasta on kaikilla muuttokohorteilla noin kolme prosenttiyksikköä pienempi verrattuna kahteen muuhun muuttujaan (Kuvio 2). Muuttujien määrittelyn vuoksi tämä on loogista; työuraa kuvaavan muuttujan antama työllinen aika tietynä vuonna on tyypillisesti aina hieman lyhyempi eläkettä kartuttaneeseen työ- ja palveluaikaan sekä yrittäjävakuutettuun aikaan verrattuna, koska kaikki eläkevakuutettu työ ei kartuta työuraa. Työuraa ei kartu palkattomista jaksoista, kuten vaikkapa vanhempainvapaasta. Tästä johtuen työuraa kertyy vuotuisesti hieman hitaampaan tahtiin kuin eläkettä kartuttaneita työpäiviä.

Tutkimuksessamme mielenkiinnon kohteena on maahanmuuttajien työllisyys ja työllisyyden kehitys maassaoloaikana. Edellä kuvattujen tarkasteluiden perusteella eläkettä kartuttanut työ- ja palveluaika sekä yrittäjävakuutettu aika, joka kuvaa kaikkea työllisyyttä siinä määrin kuin Eläketurvakeskuksen rekistereistä on saatavissa, soveltuu mielestämme tutkimuksen tarkoitukseen parhaiten. Sen antamaa kuvaa maahanmuuttajien työmarkkina-asemasta täydentää hyvin sisällöltään moniulotteisempi pääasiallinen toimintamuuttuja (ks. muuttujien määritelmät yllä). Työuran pituutta kuvaava mittari on erittäin kiinnostava ja useassa tutkimuksessa käytetty muuttuja (esim. Järnefelt ym. 2013 ja Järnefelt ym. 2014), mutta tällä kertaa sen käyttö ja tarkempi tarkastelu jätetään jatkotutkimuksiin.

Liite 2 Työmarkkinatilat maassaoloajan (4, 8 tai 12 vuotta) ja sukupuolen mukaan

On syytä huomioida, että '12 vuotta maassa' sisältää vain kaksi ensimmäistä muuttokohorttia, eikä täten ole täysin vertailukelpoinen '4 tai 8 vuotta maassa' tilanteiden kanssa, jotka sisältävät kaikki muuttokohortit.

Liite 3 Craggin mallin estimointitulokset miehille ja naisille

Probit: työllistyminen Truncreg: työuran karttuminen	Miehet		Naiset	
	Probit	Truncreg	Probit	Truncreg
Muuttovuosi (ref. 1996)				
1995	-0,087*** (0,014)	-0,034 (0,031)	0,007 (0,013)	0,157*** (0,038)
2000	0,167*** (0,021)	0,162*** (0,051)	0,119*** (0,023)	-0,247*** (0,076)
2001	0,316*** (0,024)	0,357*** (0,059)	0,105*** (0,027)	-0,287*** (0,090)
2005	0,350*** (0,038)	0,495*** (0,097)	0,070 (0,045)	-0,211 (0,154)
2006	0,411*** (0,041)	0,433*** (0,107)	0,147*** (0,049)	-0,236 (0,171)
Maassaoloaika	0,247*** (0,005)	1,567*** (0,014)	0,244*** (0,006)	1,559*** (0,021)
Maassaoloaika ²	-0,008*** (0,000)	-0,039*** (0,000)	-0,008*** (0,000)	-0,042*** (0,001)
Muuttoikä	-0,030*** (0,000)	-0,014*** (0,001)	-0,024*** (0,000)	0,004*** (0,001)
Lyhytaikainen muutto (alle 5 v)	-0,114*** (0,019)	-1,098*** (0,099)	-0,061*** (0,024)	-1,467*** (0,179)
Opiskelija muuttovuonna	-0,019* (0,011)	-0,903*** (0,026)	0,120*** (0,010)	-0,324*** (0,031)
Suom. puoliso muuttovuonna	0,160*** (0,010)	-0,106*** (0,022)	0,127*** (0,008)	-0,117*** (0,023)
Naimisissa	-0,039*** (0,010)	0,333*** (0,020)	-0,169*** (0,008)	-0,032 (0,023)
Alle 18 v lasten lkm (ref. ei lapsia)				
1–2 lasta	-0,046*** (0,010)	0,209*** (0,021)	-0,238*** (0,008)	-0,762*** (0,025)
3+ lasta	-0,132*** (0,017)	-0,190*** (0,034)	-0,615*** (0,014)	-2,316*** (0,050)
Koulutusaste (ref. alin korkea-aste)				
ei tutkintoa tai puuttuu	-0,256*** (0,022)	0,405*** (0,044)	-0,337*** (0,016)	0,132*** (0,045)
keskiaste	-0,056** (0,023)	-0,139*** (0,045)	-0,051*** (0,017)	-0,076* (0,045)
alempi korkeakoulu	0,0165 (0,027)	0,393*** (0,051)	0,068*** (0,019)	0,444*** (0,051)
ylempi korkeakoulu	0,178*** (0,027)	0,609*** (0,050)	0,189*** (0,020)	0,994*** (0,049)
tutkija	0,346*** (0,043)	1,714*** (0,068)	0,203*** (0,043)	2,171*** (0,086)

Maaryhmät (ref. Venäjä)				
Viro	0,627*** (0,018)	1,031*** (0,035)	0,555*** (0,013)	2,081*** (0,037)
Länsi- ja Etelä-Eurooppa	0,147*** (0,016)	1,311*** (0,035)	0,386*** (0,017)	2,267*** (0,049)
Keski- ja Itä-Eurooppa & Turkki	0,101*** (0,014)	0,237*** (0,031)	0,091*** (0,011)	0,698*** (0,034)
Lähi-itä & Somalia	-0,164*** (0,015)	-1,302*** (0,041)	-0,337*** (0,015)	-0,607*** (0,063)
Eteläinen Afrikka & Pohjois-Afrikka	0,310*** (0,019)	0,826*** (0,040)	0,199*** (0,019)	1,358*** (0,062)
Aasia	0,008 (0,017)	0,554*** (0,040)	0,239*** (0,012)	0,514*** (0,041)
Pohjois- ja Etelä-Amerikka & Oseania	0,067*** (0,020)	0,800*** (0,047)	0,329*** (0,020)	1,387*** (0,062)
tuntematon	0,229*** (0,047)	0,703*** (0,101)	0,269*** (0,043)	1,449*** (0,134)
Vakiotermi	1,777*** (0,058)	-6,000*** (0,125)	1,416*** (0,071)	-7,305*** (0,187)
Log likelihood	-65403,8***	-307045,6***	-81992,7***	-268953,5***
Havaintoa	213 689	163 703	230 720	140 328

Probit-mallissa selitettävänä on binaarimuuttuja, joka saa arvon yksi, jos kumulatiivisia työpäiviä on vähintään yksi vuodessa. Truncreg-mallissa selitettävänä muuttujana on kumulatiiviset työpäivät vuodessa vuosina. Taulukosta puuttuvat muuttujat: havaintovuosi, asuinmaakunta ja toimiala. Keskivirheet sulkeissa. Merkitsevyystasot: *** 1 %, ** 5 % ja * 10 %.

Liite 4 Craggin mallin marginaalivaikutukset miehille ja naisille

	Miehet		Naiset	
	$P[y_i > 0 x]$	$E[y_i x, y_i > 0]$	$P[y_i > 0 x]$	$E[y_i x, y_i > 0]$
Muuttovuosi (ref. 1996)				
1995	-0,019***	-0,019	0,002	0,081***
2000	0,032***	0,092***	0,036***	-0,122***
2001	0,055***	0,208***	0,0317***	-0,142***
2005	0,059***	0,292***	0,021	-0,105
2006	0,067***	0,254***	0,044***	-0,117
Maassaoloaika (vuotta)	0,040***	0,926***	0,072***	0,770***
Maassaoloaika ²	-0,001***	-0,023***	-0,002***	-0,021***
Muuttoikä	-0,005***	-0,008***	-0,007***	0,002***
Lyhytaikainen muutto (alle 5 v)	-0,019***	-0,649***	-0,018***	-0,725***
Opiskelija muuttovuonna	-0,003*	-0,533***	0,035***	-0,160***
Suom. puoliso muuttovuonna	0,026***	-0,062***	0,038***	-0,058***
Naimisissa	-0,006***	0,197***	-0,050***	-0,016
Alle 18 v lasten lkm (ref. ei lapsia)				
1–2 lasta	-0,007***	0,125***	-0,069***	-0,381***
3+ lasta	-0,023***	-0,109***	-0,201***	-1,002***
Koulutusaste (ref. alin korkea-aste)				
ei tutkintoa tai puuttuu	-0,041***	0,234***	-0,100***	0,063***
keskiaste	-0,008**	-0,076***	-0,014***	-0,036*
alempi korkeakoulu	0,002	0,227***	0,017***	0,219***
ylempi korkeakoulu	0,021***	0,359***	0,045***	0,516***
tutkija	0,035***	1,118***	0,048***	1,253***
Maaryhmät (ref. Venäjä)				
Viro	0,081***	0,611***	0,148***	1,058***
Länsi- ja Etelä-Eurooppa	0,026***	0,798***	0,111***	1,173***
Keski- ja Itä-Eurooppa & Turkki	0,018***	0,130***	0,029***	0,310***
Lähi-itä & Somalia	-0,035***	-0,609***	-0,121***	-0,236***
Eteläinen Afrikka & Pohjois-Afrikka	0,049***	0,480***	0,061***	0,643***
Aasia	0,001	0,313***	0,073***	0,224***
Pohjois- ja Etelä-Amerikka & Oseania	0,012***	0,464***	0,097***	0,659***
tuntematon	0,038***	0,404***	0,081***	0,693***
Havaintoa	213 689	163 703	230 720	140 328

$P[y_i > 0 | x]$ liittyy probit-regressioon ja kuvaa marginaalivaikutusta eli työllistymisen todennäköisyyden muutosta, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön verran. $E[y_i | x, y_i > 0]$ liittyy truncreg-regressioon ja kuvaa ehdollista marginaalivaikutusta eli kumulatiivisten työpäivien ennustettua muutosta, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön verran, ehdolla, että on työllistynyt. Moniluokkaisten muuttujien tapauksessa selittävä muuttuja muuttuu yhden luokan verran ja muutosta tulee verrata aina referenssiryhmään. Taulukosta puuttuvat muuttujat: havaintovuosi, asuinmaakunta ja toimiala. Merkitsevyystasot: *** 1 %, ** 5 % ja * 10 %.

LÄHTEET

- Borjas, G. J. (1987) Self-Selection and the Earnings of Immigrants. *American Economic Review* 77 (4): 531–553.
- Borjas, G. J. (1989) Economic Theory and International Migration. *The International Migration Review* 23 (3): 457–485.
- Borjas, G. J. (1994) The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature* 32 (4): 1667–1717.
- Burke, W. J. (2009) Fitting and interpreting Cragg’s tobit alternative using Stata. *The Stata Journal* 9 (4): 584–592.
- Butschek, S. & Walter, T. (2014) What active labour market programmes work for immigrants in Europe? A meta-analysis of the evaluation literature. *IZA Journal of Migration* 3 (48).
- Castaneda, A., Larja, L., Nieminen, T., Jokela, S., Suvisaari, J., Rask, S., Koponen, P. & Koskinen, S. (2015) Ulkomaalaistaustaisten psyykkinen hyvinvointi, turvallisuus ja osallisuus. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi -tutkimus 2014. Työpaperi 18/2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus: Helsinki.
- Chiswick, B. R. (1978) The effect of Americanization on the earnings of foreign-born men. *Journal of Political Economy* 86 (5): 897–922.
- Chiswick, B. R., Cohen, Y. & Zach, T. (1997) The labour market status of immigrants: effects of the unemployment rate at arrival and duration of residence. *Industrial and Labour Relations Review* 50 (2): 289–303.
- Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (2002) Immigrant earnings: language skills, linguistic concentrations and the business cycle. *Journal of Population Economics* 15 (1): 31–57.
- Cragg, J. G. (1971) Some statistical models for limited dependent variables with application to the demand for durable goods. *Econometrica* 39 (5): 829–844.
- De Giorgi, G. & Pellizzari, M. (2009) Welfare migration in Europe. *Labour Economics* 16 (4): 353–363.
- Dustmann, C. & Weiss, Y. (2007) Return migration: theory and empirical evidence for the UK. *British Journal of Industrial Economics* 45 (2): 236–256.

Dustmann, C., Glitz, A. & Vogel, T. (2010) Employment, wages, and the economic cycle: Differences between immigrants and natives. *European Economic Review* 54 (1): 1–17.

Dustmann, C. & Frattini, T. (2014) The fiscal effects of immigration to the UK. *The Economic Journal* 124 (580): 593–643.

Eakins, J. (2014) An Application of the Double Hurdle Model to Petrol and Diesel Household Expenditures in Ireland. *Surrey Energy Economics Discussion Paper Series* 145. School of Economics, University of Surrey.

Edin, P., Fredriksson, P. & Åslund, O. (2004) Settlement policies and the economic success of immigrants. *Journal of Population Economics* 17 (1): 133–155.

Eronen, A, Härmälä, V, Jauhiainen, S, Karikallio, H, Karinen, R, Kosunen, A, Laamanen, J-P & Lahtinen, M. (2014) Maahanmuuttajien työllistyminen – Taustatekijät, työnhaaku ja työvoimapalvelut. *Työ ja yrittäjyys* 6/2014. Työ- ja elinkeinoministeriö: Helsinki.

Furtado, D. & Theodoropoulos, N. (2010) Why does intermarriage increase immigrant employment? The role of networks. *B. E. Journal of Economic Analysis & Policy* 10 (1): 1–33.

Han, K. J. (2013) Saving public pensions: Labor migration effects on pension systems in European countries. *The Social Science Journal* 50: 152–161.

Hansen, M. F., Schultz-Nielsen, M. L. & Tranæs, T. (2015) The Impact of Immigrants on Public Finances: A Forecast Analysis for Denmark. *IZA Discussion Papers* No. 8844: Bonn.

Heinesen, E., Husted, L. & Rosholm, M. (2013) The effects of active labour market policies for immigrants receiving social assistance in Denmark. *IZA Journal of Migration* 2 (15).

Ho, G. & Shirono, K. (2015) The Nordic Labor Market and Migration. *IMF Working Papers* 15/254.

Humphreys, B. R. (2013) Dealing with Zeros in Economic Data. University of Alberta, Department of Economics. Viitattu 15.6.2016. https://www.ualberta.ca/~bhumphre/class/zeros_v1.pdf

Husted, L., Nielsen, H. S., Rosholm, M. & Smith, N. (2000) Employment and Wage Assimilation of Male First Generation Immigrants in Denmark. *IZA Discussion Papers* No. 101: Bonn.

Jaakkola, M. (2009) Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. *Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia* 1/2009: Helsinki.

Järnefelt, N., Kautto, M., Nurminen, M. & Salonen, J. (2013) Työurien pituuden kehitys 2000-luvulla. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2013: Helsinki.

Järnefelt, N., Nivalainen, S., Salokangas, S. & Uusitalo, H. (2014) Sosioekonomiset erot – työurat, eläkkeelle siirtyminen ja eläkejärjestelmä. Eläketurvakeskuksen raportteja 01/2014: Helsinki.

Kela (2016) Eläkkeen maksu ulkomaille. Viitattu 9.6.2016. http://www.kela.fi/ulkomaat-ja-elakkeet_elakkeen-maksu-ulkomaille

Kotamäki, M., Vaittinen, R. & Vanne, R. (2016) Työeläkelaitokset julkisessa taloudessa. Talouspolitiikan arviointineuvoston raportti 2015, liite. Viitattu 5.8.2016. http://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/05/tyoelakelaitokset_julkisessa_taloudessa.pdf

Kwok, V. & Leland, H. (1982) An Economic Model of the Brain Drain. *American Economic Review* 72 (1): 91–100.

Larja, L. & Sutela, H. (2015a) Koulutus rakenne. Ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja. Teoksessa Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus. Grano: Helsinki, 29–42.

Larja, L. & Sutela, H. (2015b) Työllisyys. Ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysaste lähes samalla tasolla kuin suomalaistaustaisella – naisilla enemmän vaikeuksia työllistyä. Teoksessa Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus. Grano: Helsinki, 71–82.

Lee, R. & Miller, T. (2000) Immigration, social security, and broader fiscal impacts. *American Economic Review: Papers and Proceedings* 90 (2): 350–354.

Linnanmäki-Koskela S. (2010) Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio: vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2/2010: Helsinki.

Nieminen, T. (2015) Työttömyys ja työvoiman ulkopuolella olevat. Ulkomaalaistaustaisten ei-työllisten työnhaku on aktiivisempaa kuin suomalaistaustaisilla – kielitaito suurin este työllistymiselle. Teoksessa Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus. Grano oy: Helsinki, 121–134.

Nieminen, T. & Larja, L. (2015) Kielitaito. Suomen ja ruotsin kielitaito vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta. Teoksessa Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus. Grano oy: Helsinki, 43–54.

Nottmeyer, O. K. (2015) Inter-marriage and the economic success of immigrants. Who is the driving factor – the native spouses or the immigrants themselves? IZA World of Labor 2015: 160. Viitattu 13.5.2016. <http://wol.iza.org/articles/intermarriage-and-economic-success-of-immigrants-1.pdf>

Office for Budget Responsibility (OBR) (2013) Fiscal Sustainability Report. Viitattu 13.4.2016. http://budgetresponsibility.org.uk/docs/dlm_uploads/2013-FSR_OBR_web.pdf

Piore, M. J. (1979) *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge University Press: Cambridge.

Preston, I. (2014) The Effect of Immigration on Public Finances. *The Economic Journal* 124 (580): 569–592.

Reipas, K. & Sankala, M. (2015) Vaikutukset eläkkeelle siirtymisikään ja työllisyyteen, eläketasoon ja eläketurvan rahoitukseen sekä sukupolvi- ja sukupuolivaikutukset. Teoksessa Kautto, M. & Risku, I. (toim.) *Laskelmia vuoden 2017 työeläkeuudistuksen vaikutuksista*. Eläketurvakeskuksen raportteja 02/2015: Helsinki.

Rowthorn, R. (2008) The fiscal impact of immigration on the advanced economies. *Oxford Review of Economic Policy* 24 (3): 560–580.

Rowthorn, R. (2015) *The Costs and Benefits of Large-scale Immigration: Exploring the economic and demographic consequences for the UK*. Civitas: London.

Ruotsalainen, K. (2009) Ulkomaalaisten tilapäisen työnteon tilastointi on hajanaista ja puutteellista. *Hyvinvointikatsaus* 3/2009. Tilastokeskus: Helsinki.

Sarvimäki, M. (2011) Assimilation to a Welfare State: Labor Market Performance and Use of Social Benefits by Immigrants to Finland. *Scandinavian Journal of Economics* 113 (3): 665–688.

Sarvimäki, M. & Hämäläinen K. (2016) Integrating Immigrants: The Impact of Restructuring Active Labor Market Policies. *Journal of Labor Economics* 34 (2): 479–508.

Schaafsma, J. & Sweetman, A. (2001) Immigrant earnings: age at immigration matters. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économique* 34 (4): 1066–1099.

Sjaastad, L. A. (1962) The Costs and Returns of Human Migration. *Journal of Political Economy* 70 (5): 80–93.

Sutela, H. & Larja, L. (2015) Maahanmuuton syyt. Yli puolet Suomen ulkomaalaistaustaisista muuttanut maahan perhesyistä. Teoksessa Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (toim.) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Tilastokeskus. Grano oy: Helsinki, 15–26.

Storesletten, K. (2000) Sustaining Fiscal Policy Through Immigration. *Journal of Political Economy* 108 (2): 300–323.

Tervola, J. (2015) Maahanmuuttajien kotihoidontuen käyttö 2000-luvulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (2): 121–133.

Tervola, J. & Verho, J. (2014) Maahanmuuttajien sosiaaliturvan käyttö vuonna 2011. *Työpapereita* 64/2014. Kela: Helsinki.

Tilastokeskus (2016) Suomen virallinen tilasto (SVT): Muuttoliike [verkojulkaisu]. Maahan- ja maastamuuttaneet lähtö- ja määrämaan iän ja sukupuolen mukaan 1987–2014. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/muutl/tau.html>

Vargas-Silva, C. (2015) The Fiscal Impact of Immigration in the UK. Migration Observatory briefing: COMPAS, University of Oxford.

VATT (2014) Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen. VATT Analyysi 1-2014: Helsinki.

Wooldridge, J. M. (2002) *Econometric analysis of cross section and panel data*. The MIT press: London.

Åslund, O. & Rooth, D. (2007) Do when and where matter? Initial labour market conditions and immigrant earnings. *The Economic Journal* 117 (518): 422–448.

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista

Tutkimuksessa tarkastellaan eri vuosina Suomeen muuttaneiden ulkomaan kansalaisten työurien ja ansioiden kehitystä maassa oleskelun aikana. Tutkimusaineisto sisältää Tilastokeskuksen ja Eläketurvakeskuksen rekisteritietoja.

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

Eläketurvakeskus on lakisäätöinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimuksia-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN